

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

ADMINISTRAȚIA : str. Sfânta Vineri nr. 9, tel. : 15.50.90. REDACȚIA : București, str. Popa Rusu nr. 24, tel. : 11.80.80

Anul XXXVII

Nr. 730

16-31 IANUARIE 1992

11-26 ȘVAT 5752

12 pagini 10 lei

ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

ADEVĂRATUL ECUMENISM

Pericopa ITRO
(Exodus, 18-20)

עתה ידעת כי גדול ה' כבוד האלוקים
בדבר אשר ודו עתים (שמות י"א)
„Acum am aflat că mai mare e
Dumnezeu decât toate zeitățile ; (am
aflat aceasta) în ceea ce au uneltit
împotriva-I“ (Exodus 18, 11).

Cuvintele acestea aparțin preotu-
lui neevreu Itro. După ce află despre
toate cele ce s-au întâmplat cu po-
porul lui Israel, el își îndreaptă pașii
spre pustii Sinai, spre a asculta din
gura lui Moșe explicația unor even-
imente pe care încă nu le înțelege.
Niciind până atunci nu izbutiseră
robii să-și învingă asupritorii, nici-
când n-a răsunat până atunci un cîn-
tec mai mare de preamărire a omu-
lui decât acela de la trecerea Mării
Roșii. Moșe i-a povestit epopeea cel-
lor din sfărîmări de cătușe împi-
latoare, i-a vorbit despre dreptatea
immanentă care pînă la urmă învinge,
că Dumnezeu dreptății e Cel care
a creat această lume.

Itro a slujit multor zeități. Ele
înfățișau pluralitatea forțelor care se
înfruntă, concepția că războiul din-
tre elementele Naturii, dintre oa-
meni și colectivități e în firea lucruri-
lor. El credea că lumea aceasta nu
e altceva decât o permanentă cioc-
nire între zeități, o luptă neconten-
ită în care izbinda e a celui mai
tare și „vai de cei învinși !“. Acum
el află că „mai mare e Dumnezeu
decît toate zeitățile“, că există o for-
ță, una singură, care călăuzește des-
tinele tuturor, iar Farao cu carele
sale de luptă, Amalec cu săbiile sale
ascuțite, toți cei puternici, dar nele-
giuți se prăbuesc în fața celor care,
deși n-au forță, au însă dreptatea și
adevărul de partea lor. Tocmai în
„ceea ce au uneltit împotriva-le“
dușmanii asupritorii, tocmai în eșecul
încercărilor lui Farao de a readuce
în robie pe cei care au pornit spre
libertate, tocmai în faptul că unelti-
rile războinice ale lui Amalec au
eșuat, Itro zărește prezența lui
Dumnezeu, care întruiepează de-a
pururi victoria dreptății.

ששֶׁה הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֶזָּה „Trei
sfetnici l-au sfătuit pe Farao ce are
de făcut cu pruncul Moșe. Bileam
l-a îndemnat să-l ucidă ; de aceea
răsplata sa a fost că a sfîrșit prin a
fi ucis. Iov a tăcut ; crunte suferințe
l-au urmărit pentru că n-a vorbit,
atunci cînd cuvîntul său putea con-
tribui la salvarea unei vieți ome-
nești. Itro a pledat pentru ca prun-
cul să trăiască ; de aceea urmașii săi
aveau să ajungă la cele mai înalte
demonstrații“ (Sofa, 11).

Simpatia și recunoștința au izvo-
rit întotdeauna spontan din inimile
noastre pentru acei neevrei care s-au
opus furiei ucigăse, care au luptat
pentru viață, împotriva morții. Preo-
tul neevreu Itro e una din mărețele
figuri care apar pe scena biblică spre
a ne învăța că întotdeauna omenia-
rea a găsit în ea resurse morale să
se opună răului. Farao și Amalec au
împotriva lor, întotdeauna, diverși
Itro care îi înfruntă.

Un splendid capitol de înaltă țî-
nută morală și spirituală îl consti-
tuie, în această pericopă, dialogul
Moșe — Itro. Reprezentanți a două
religii deosebite, ei se ascultă unul
pe celălalt, cu atenție, cu respect și
cu înțelegere. Ei au de învățat de la
celălalt.

Moșe îi vorbește lui Itro despre
lupta pentru dezrobire, despre mă-
reția libertății, iar Itro îl învață
despre „separațiunea puterilor în
stat“, despre „conducerea colectivă“,
despre „metode de împărțire a jus-
tității“. Fiecare rămîne pe poziția sa,
dar o îmbogățește cu noi cunoștințe,
cu alte experiențe de viață.

Din ciocnirile de idei se făurește
adevărul. Moșe și Itro nu încearcă
să impună unul altuia credința sa,
ci o confruntă cu a interlocutorului.
Ei scriu o admirabilă pagină pe care,
dacă vreți, o puteți numi de ecume-
nism, dacă vreți, o puteți intitula
de coexistență pașnică.

De atunci iudaismul s-a orientat
mereu după acest exemplu. Niciind
el n-a încercat să constrîngă pe al-
ții să-l accepte crezul, niciind el
n-a utilizat nici autodafeul, nici „sa-
bia și focul“, nici rugurile ca instru-
mente de „persuasiune“. Nu numai
atît. El n-a schițat măcar vreun gest
de misionarism, de atragere a altora
spre învățătura sa. El îmbrățișează
cu dragoste pe neofiți, pe cei care
vin să se adape la izvoarele sale, dar
nu-i caută cu tot dinadinsul.

Pentru noi, temelia conviețuirii
sociale este respectarea convingeri-
lor aproapelui. Prin destinul nostru
istoric am știut în același timp, ca
și Moșe, să asimilăm cîte ceva bun
de la toate culturile cu care ne-am
întîlnit, de la toate civilizațiile cu
care am conviețuit.

Așa s-a întâmplat cu cultura ele-
nă, cu care am dat, la Alexandria,
o minunată pagină de sinteză iudeo-
elenă, iar Philo Alexandrinul i-a
fost exponentul.

„Epoca de aur“ a Diasporei noas-
tre a constituit-o întîlnirea cu Isla-
mul. Ne-am ancorat puternic în lu-
mea arabă și într-a ei cultură. Ma-
rele, am putea spune, cel mai mare
filozof al nostru, Maimonides, și
multe stele strălucitoare de pe fir-
mamentul iudaic al acelei epoci, au
demonstrat acest spirit larg, tole-
rant și dornic de a cerceta adevărul
prin toate căile de acces ce duc spre
acesta.

Pericopa aceasta conține tot ce e
mai sfînt în religia noastră : cele
zece porunci. Ea poartă numele unui
om. Nu pe al celui care a coborît
Decalogul de pe înălțimile sinaitice,
Moșe, ci pe acela al preotului midia-
nit, Itro. E supremul omagiu pe care
iudaismul a știut să-l aducă celor
pe care, de mei de ani, îi denumim
הַכֹּהֵן הַיִּשְׂרָאֵלִי אוֹפִיּוֹת הַעֲלִילָה „nobili
oameni care aparțin celorlalte po-
poare ale lumii“.

EMINENȚEI SALE,
ȘEF-RABINULUI EVREILOR DIN ROMANIA
DR. MOSES ROSEN

Eminența Voastră,

Consiliul Național al Unirii vă invită să participați la Con-
venția Națională pentru Reîntregirea României care va avea loc la
Iasi, în ziua de 24 ianuarie 1992, în incinta Teatrului Național.

Începutul la ora 10,00.

Considerăm că prin aderarea Eminenței Voastre la C.N.U. se
va împlini voia lui Dumnezeu și ni se va oferi un exemplu de
înalt patriotism.

Națiunea română recunoscătoare va ști să prețuiască gestul
Eminenței Voastre.

Vă rugăm să prezentați declarația de adeziune la C.N.U. per-
sonal sau prin trimisul special al Eminenței Voastre secretariatului
C.N.U. în ziua de 24 ianuarie curent.

Informații suplimentare la telefonul : (042-2) 22.50.64
(Chișinău).

Cu deplină considerație,

MIRCEA DRUC
Președintele Consiliului Operativ
al C.N.U.

DOMNIEI SALE,
DOMNULUI MIRCEA DRUC
PREȘEDINTELE CONSILIULUI OPERATIV AL
CONSILIULUI NAȚIONAL AL UNIRII

Vă mulțumesc pentru invitația pe care ne-ați adresat-o de a
lua parte la 24 ianuarie 1992 la Convenția Națională pentru Reînt-
regirea României.

Acceptăm cu entuziasm și dragoste invitația și vă încredințăm
că populația evreiască din România se află alături de întregul popor
român în lupta pentru împlinirea idealului Unirii celei Mari.

Străvechi așezări evreiești din Cetatea Albă și Hotin, de la
Suceava și Cernăuți au împletit de peste șase veacuri destinele
noastre cu cele ale poporului român.

Sintem deci și în aceste clipe de destin ale României, cu trup
și suflet, alături de întreaga suflare românească în lupta pentru înde-
plinirea supremului ideal al Unirii.

Regret mult că, aflîndu-mă în Israel și primind abia astăzi in-
vitația, nu am avut posibilitatea de a-mi întrerupe programul aici
spre a veni să particip personal la Convenția Națională pentru Re-
întregirea României.

Domnul av. Iulian Sorin — consilierul meu — și domnul dr.
Simion Cauffman, președintele Comunității Evreilor din Iasi, mă vor
reprezenta la ședința Convenției Naționale.

Atotputernicul să binecuvînteze lucrările Domniilor Voastre
și, împreună, să împletim hora frăției pe pămîntul României.

Cu dragoste frățească,

DR. MOSES ROSEN
ȘEF RABINUL CULTULUI MOZAIC ȘI
PREȘEDINTELE FEDERAȚIEI COMUNITAȚILOR
EVREIEȘTI DIN ROMANIA

Citiți în p. 5 : „Un important document inedit din arhiva lui
Alexandru Ioan Cuza“.

MUZEELE NOASTRE

Șmil, medicul lui Ștefan cel Mare, e oare un erou al fanteziei
lui Delavrancea, în „Apus de Soare“, sau a existat în realitate ?
Au participat și evreii la războaiele pentru neatinarea și pen-
tru reîntregirea României Mari ?

În cultura, arta, știința, comerțul, meseriile acestei țări, au
avut parte și evreii ?

Acestea și multe alte întrebări își găsesc răspunsul în mu-
zeele din str. Mămulari (Templul „Unirea Sfîntă“) și de la Sinagoga
Mare (str. V. Adamache).

Vizitați muzeele noastre și veți putea da răspunsurile cuve-
nite huliganilor antisemiți care uită că nu mai trăim nici sub fas-
ciști, nici sub comuniști și, deci, minciuna trebuie să amutească.

Nu prin insulte, nici prin calomnii, nici prin ațîțări la ură
poate progresa România.

Adevărul, numai adevărul, iată ce veți afla la muzeele Fe-
derăției Comunităților Evreiești din România.

SPIRITUALITATEA EVREIASCĂ ÎN LITERATURA CEHĂ

Tragicele schimbări intervenite în structura demografică a Boemiei în timpul celui de-al doilea război mondial și imediat după el (Holocaustul și, ulterior, expulzarea cetățenilor de naționalitate germană) au avut repercusiuni inevitabile și asupra vieții culturale a țării. Praga, odinioară centru însemnat al trei culturi — cehă, germană și evreiască —, a devenit un oraș aproape în exclusivitate ceh, iar Boemia, tinzând înainte către o simbioză a acestora, a pierdut acel „triplu suflet” despre care vorbește Franz Werfel. Acest lucru se face cu deosebire simțit în reflectarea prezenței evreiești în literatura cehă.

Personaje de evrei pot fi întâlnite, în această literatură, relativ des, prezentarea lor fiind lipsită de orice tendințe dușmănoase. În romanul-cronică „La noi”, Alois Jirásek (1851—1930), creator al romanului istoric ceh, a consemnat prezența elementului evreiesc în orașe cehe ale secolului trecut; în faimosul „Temo” („Intinericul”), evrei sînt comparați cu persecutata populație protestantă a țării, iar apariția unor pamflete antisemite datorate bisericii catolice este ridiculizată. De asemenea, Vladimir Neff (1909—1983), autor al cititorilor romani istorice de o rară sinceritate, menționează, deși mai puțin, existența în secolul trecut a populației evreiești în sate ale Boemiei, iar marele clasic Karel Čapek (1890—1938) a creat, îndeosebi în povestirile sale, o serie de personaje de evrei înfățișate cu multă simpatie. Pe de altă parte, printre cei care au contribuit la dezvoltarea literaturii cehe se numără și mulți evrei, cum ar fi Julius Zeyer, Richard Weiner, Ivan Olbracht, František Langer, Karel Poláček, Egon Hostovský, Jiří Orten, Arnošt Lustig, Ludvík Aškenazy, Norbert Frýd, Ota Pavel, Ivan Klíma sau Viktor Fischl (Avigdor Dagan, actualmente stabilit în Israel). Dar, în timp ce, în perioada interbelică, un scriitor evreu din Boemia putea zugrăvi în paginile operelor sale viața de zi cu zi a populației evreiești din țară, celor care creau în anii postbelici (Ota Pavel, Ivan Klíma) nu le rămânea decât refugiu nostalgic al amintirilor din tinerețe sau cutremurătoare mărturie a distrugerii evreimii cehe. Totuși, din generația scriitorilor chei care au debutat prin anii șaiszeci, s-a ridicat o personalitate care, continuând tradiția celor trei culturi, devine paznic al moștenirii spirituale a Boemiei. Este vorba de Ladislav Fuks.

Născut în 1923, la Praga, absolvent al Universității Caroline (unde a studiat filozofia, psihologia și istoria artei) a debutat în 1963 cu romanul *Domnul Theodor Mundstock*. Ceh de origine și bun cunoscător al tradiției culturale cehe, precum și al celei germane, acest autor a acordat o atenție deosebită și moștenirii spirituale evreiești. Pornind, aidaoma a'tor scriitori, de la suferințele evreilor chei din perioada ocupației naziste (1939—45), Fuks nu s-a limitat la o simplă istorisire a evenimentelor, ci, dotat cu o deosebită capacitate empatică, și-a însușit parca experiența existențială a evreului, iar prin prisma ei a creat o operă de rară valoare.

Deoarece, conform mărturisirilor autorului însuși, opera lui se apropie de încheiere, ne permitem să facem câteva observații cu privire la unele aspecte ale ei, precum și o evaluare a întregii opere, ținând seamă îndeosebi de legăturile ei cu universul spiritual al iudaismului.

„Întregul nu poate fi cunoscut decât la sfîrșit”, afirmă motto-ul ultimului mare roman al lui Fuks, *Ducesa și bucdăreasa* (1983). Într-adevăr, caracterul operei fuksiene, deși unitară în ansamblu ei, nu poate fi sesizat doar în urma lecturii primelor volume semnate de autor. Mai multe elemente de bază ale viziunii fuksiene sînt prezente încă din primul său roman: *Domnul Theodor Mundstock*. Această evocare a zadarnicei încercări de a înfrunța soarta, întreprinsă de un evreu așteptînd să fie transportat în lagăr, nu este doar o fină schiță psihologică dublată de redarea fidelă a atmosferei din mediul evreiesc chei, astăzi aproape dispărut, ci și prima abordare a motivelor majore fuksiene, precum cel al sorții, al morții sau al unei voci lăuntrice.

În cel de al doilea roman al său, autorul continuă să experimenteze pe linia romanului psihologic: în *Variațiuni pentru corda malefică* (1966), este înfățișat cu subtilitate peisajul sufletului uman în treptata lui formare. Și în acest roman, care, în esența lui, poate fi interpretat ca un cutremurător poem în proză, evreilor le revine un rol însemnat: tânărul „poet” Mose Katz și directorul Artur Jacobson sînt cei care îi dezvăluie eroului principiile atitudinii morale față de el însuși. Artist matur de pe atunci, în următoarele sale volume Ladislav Fuks creează un univers bizar,

care, în ciuda multor trăsături absurde, nu este decât o reflectare a universului experienței noastre cotidiene. Fără să denaturăm caracterul complex al operei fuksiene și fără să facem abstracție de forma ei poetică, putem spune că perspectiva autorului se apropie de cea socratică: răul este conceput ca un fenomen oarecum patologic, un individ sănătos poate învinge răul din el, iar visurile noastre trebuie să ne călăuzească prin viață aidaoma unei voci lăuntrice (daimonion). În acest cadru de idei se desfășoară acțiunea romanului *Cazul comisarului de poliție* (1971), tragedia a două ființe apropiate, incapabile de a găsi destulă forță pentru a se înțelege reciproc, ca și aceea a nuvelei *Încercătorul cadavrelor* (1967), studiu profund al patologiei răului, conținînd și el elemente evreiești.

Dacă aceste prime volume se caracterizează prin menționata dimensiune socratică, publicarea, în 1971, a romanului *Soarecii Nataliei Mooshaber* pare a dezvălui o a doua dimensiune a acestei complexe opere, anume cea mesianică. Nu este însă vorba de o modificare a opticii autorului; dimpotrivă, o lectură mai atentă a primelor lucrări ne duce la concluzia că, în impresionanta construcție a operei fuksiene, ideea mesianică era, sub o formă latentă, prezentă de la început. Prin totala răsturnare a tiparelor de bază specifice scriitorului, precum și prin dramatica desfășurare a evenimentelor din ultimele pagini ale cărții, se deschide o nouă perspectivă, căreia îi este și consacrat ultimul său roman, *Ducesa și bucdăreasa* (1983). În această carte, răsturnarea schemei care simbolizează o lume a violenței și a fricii este dusă pînă la capăt, iar instaurarea unei epoci a armoniei desăvîrșite este anunțată fără echivoc. Astfel, începutul unei epoci care pară poartă trăsăturile împărăției lui Mesia încoronază acea fermecătoare și dureroasă creație care este opera fuksiene.

Asimilarea nu numai a unor motive disparate, ci și a gândirii și a sensibilității evreiești în opera marelui prozator chei asigură nu numai o perpetuare a valorilor spirituale ale poporului evreu în cadrul literaturii cehe contemporane, ci reprezintă și una dintre pietrele de temelie ale apropierii culturale dintre popoarele cehe și evreii, două popoare a căror cultură, în decursul ultimelor două secole, prezintă unele trăsături comune însemnate: reconsiderarea în secolul al XIX-lea a propriei identități (și respingerea tendințelor asimilaționiste), dimensiunile profund umaniste, prezența anti-eroului în literatura națională etc.

JINDRICH VACEK

AMINTIRI ȘI EVOCĂRI *

Editoria „Kriterion” își închină o mare parte din activitate publicării de lucrări în limbile minorităților naționale. În ultimii ani editura a publicat și o serie de creații ale scriitorilor de limbă idin România.

La sfîrșitul anului 1991 a apărut volumul de proză al scriitorului iudeș Słomo Fridental.

Autorul nu este un începător. Cele 11 nvele din volum au fost publicate anterior în ziare și reviste idis, fiind foarte apreciate atît de cititori, cît și de critici literari din țară și de peste hotare. Începuse să scrie încă din cursul celui de al doilea război mondial, dar a ezitat să-și publice lucrările. Fiind un filolog autentic, specialist atît în slavistică, lector de limba rusă la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cît și în ebraică, conștiința sa estetică i-a inspirat o deosebită exigență față de scrisul contemporan.

„Descoperit” de către redacția culegerilor anuale „Scrieri bucureștene”, S. Fridental a devenit colaborator apropiat al acestei publicații. Bunele aprecieri ale celor ce au luat contact cu proza sa l-au îndemnat să adune în volum nvelele publicate anterior — ceea ce prilejuiește o mai bună privire, de ansamblu, asupra creației literare a autorului.

Primele povestiri — *În drum spre Zgurița, Primii ani de școală, Mișa Berman* — evocă nostalgic, dar fără idealizare, meleagurile copilăriei și ale adolescenței.

Un zîmbet liric, o „urzicătură” satirică un peisaj bine redat, portrete reușite, desfășurarea dezinvoltă a întâmplărilor ne introduc în universul creat de S. Fridental sub pretextul unor picături autobiografice.

Cu multă vioiciune și pitoresc, cu un sentiment ascuțit al detaliului caracteristic, cu o echilibrată înălțare a caracterului personajelor sale, autorul și-a introdus în mediul respectiv.

Ne poartă de la mediul studentesc, un pic boem, din Anversul interbelic la Parisul anilor treizeci. Povestirea se desfășoară vioi, echilibrat, cu un viu sentiment pentru valorile plastice, cu grijă pentru autenticitatea limbii personajului, a cadrului geografic și istoric, într-un stil aparte, care nu estompează însă specificul eroului săi (vezi *Războiul, Poveste de dragoste* ș.a.). Nu vom enumera toate povestirile. Remarcăm însă că autorul este sensibil la o problemă de gravă actualitate, mai ales în ultimele decenii. Ea implică anumiți indivizi, anume grupuri evreiești. Este vorba de oameni care s-au îndepărtat de mediul tradițional din casa părintească, de apartenența lor etnică și au crezut că s-au asimilat complet cu populația majoritară sau „de prestigiu”.

Din carierism sau adaptare la mediu, din superficialitate sau lipsă de personalitate, ei ajung la un moment dat să-și dea seama că au plecat de undeva, dar n-au ajuns nicăieri. Cazurile unor dezdrăcinați care revin la mamă au tensiune dramatică (oferul sovietic la Sinagoga Mare din Iași, băiatul din Kie care își serbează bar-mitzva la Iași). Alții n-au ajuns încă la această „descoperire” a identității lor (*Mihail Căteanu*). Tensiunea dramatică e evidentă și în *Ira Galkin*. Alte povestiri sînt de un gen mai ușor, aproape feuilletonist, ca, de exemplu, *Pe o bancă la Singorz* sau *Pe cuvînt de onoare*. Volumul se termină cu un capitol din excepționalele memorii scrise de tatăl nonagenar al autorului.

S. Fridental — scriitor autentic, original în stil și limbaj. Cartea sa — un eveniment.

I. KARA

NICOLAE IORGA despre devotamentul evreilor față de țara natală

M-am referit într-un articol anterior la aprecierile lui Nicolae Iorga privindu-i pe evreii români din America, în urma călătoriei făcute în Statele Unite.

Aceleași cuvinte bune și observații fine și profunde le găsim la marele istoric și în legătură cu evreii și comunitățile evreiești din alte țări vizitate („Pe drumuri depărtate”, vol. I—III, Editura Minerva, București, 1987).

Astfel, în vol. II, p. 57 („Cetatea gotică Toledo”), Nicolae Iorga se referă la două sinagogi din acest oraș, transformate în biserici în urma izgonirii evreilor; el constată că una din ele — ambele fiind influențate de arta maură — păstrează încă mari inscripții evreiești; în continuare, autorul face referiri la efectele izgonirii evreilor din Spania, la împrăștierea lor pe coastele Africii, la Salonic, Sofia, București și în alte locuri, iar în încheiere aduce un adevărat omagiu celor alungați, care, totuși, au păstrat limba și cîntecele țării lor de origine, Spania: „După o jumătate de mileniu, ei păstrează limba țării lor de origine, în forma cea mai pură, cu j ne-transformat în h. Mai mult, pe lângă toate obiceiurile spaniole, sînt cei mai buni observatori ai cîntecului popular. Romanțierul trăiește pe buzele acestor înstrăinați. Și formele cele vechi, mai curate, se descopăr la ei. Da, evrei cari cîntau împreună cu poporul în mijlocul căruia trăiau, cîntă și azi, melancolic și discret, cîntecul pe care ceilalți l-au uitat ori l-au stricat”.

Considerațiile sale cu privire la evreii spanioli sînt redate și dezvoltate pe larg în p. 117—119 ale aceluiași volum. Astfel, Nicolae Iorga arată că izgonirea evreilor din Spania a avut efecte care, „pentru economia spaniolă s-au dovedit dezastruoase”.

Și Iorga a avut dreptate. În continuare, revine la problema sinagogilor transformate în biserici și la cea a păstrării limbii spaniole de către evrei: „...o spaniolă foarte frumoasă și, ceea ce este extrem de interesant... este că ei au păstrat, atîtea secole după scoa-

terea lor din Spania, nu numai limba spaniolă, dar formele cele mai vechi ale romanțierului”. În continuare, se referă la cercetările lui Menendez Pidal, care a întregit o legendă spaniolă cu părțile ei orale, păstrate de evreii din Africa.

Tot în vol. II, p. 343 („Stockholm”), Iorga se referă la un important muzeu cu colecții donate de un evreu (Thiel) statului suedez.

În vol. III, p. 448—449, se fac referiri la evreii din Veneția, sub titlul „Un ghetto care moare”.

Calde și bune cuvinte la adresa evreilor din Veneția anulul 1938, anul ultimei vizite a lui Iorga în orașul lagunelor: „...pe ziduri: Viva il Purim. Nică-

ieri evreismul nu s-a păstrat mai credincios originilor și obiceiurilor sale... Nici o distracție, nici un loc de petrecere, dar școli și case de ajutor”.

Tot în vol. III, p. 508, Nicolae Iorga se referă la evreii din Luxemburg (vizitat în 1939): „...destui evrei, unii de vechi așezare... ca acei reprezentanți ai Municipiului care mi-a vorbit așa de elocvent și nobil despre pace...”.

Cu deosebit interes parcurgem paginile scrise de Nicolae Iorga, în care sînt cuprinse considerațiile sale referitoare la evreii de pe diferitele meridiane vizitate de marele istoric.

BETINIO DIAMANT

FELICITARE

Comunității Evreilor din Cluj

Federația Comunităților Evreiești din Româna și eu personal felicităm călduros Comunitatea Evreilor din Cluj la sărbătorirea celei de-a 83-a aniversări de la nașterea președintelui său, Weintraub Iosif, care se află în conducerea obștii dvs. de două decenii încoace. Evreu devotat și vrednic, Weintraub Iosif slujește cu credință rămășițele mult încercate dvs. comunități, veghează la făclia tradiției și învățăturii iudaice, la buna funcționare a sinagogilor, la ordinea distribuției ajutoarelor fraților și surorilor bătrîni și săraci și în suferințe, la administrarea tuturor instituțiilor dvs. religioase, culturale și sociale.

Cînt și omagiu acestui bun și demn slujitor al comunității! Bunul Dumnezeu să-l ocrotească și să-l dăruiască ani mulți și fericiri în deplină sănătate!

Ad mea veesrim!

Eminenței Sale
Dlul Șef Rabin dr. Moses Rosen
Președintele Federației Comunităților
Evreiești din România

Telegrama de felicitare trimisă de Eminența Voastră la împlinirea vârstei mele de 83 de ani m-a mișcat într-ait, încît nu găsesc cuvinte pentru a vă mulțumi.

În cele câteva locuri de muncă unde am lucrat 49 de ani, am fost pretutindeni apreciat și am fost de multe ori felicitat, dar aceasta este cea mai valoroasă felicitare pentru mine, deoarece ea vine din partea cea mai apropiată sufletului meu

și, în același timp, cea mai competentă. Rog ca Atotputernicul să-mi dăruiască sănătate și putere de muncă să mai pot fi de folos în cadrul activităților noastre de cult și comunitate.

De asemenea, rog ca Providența să vă dăruiască D-voastră, mult stimatei Doamne Rabaniti și întregii conduceri a Federației sănătate deplină, să puteți conduce în aceleași condiții rămășițele evreiești din România.

Cu deosebită mulțumire întregii conduceri a Federației, Eminenței Sale dlui Șef Rabin și dlui secretar general.

WEINTRAUB IOSIF

* S. FRIDENTAL, *Odinioară*, nvele și schițe în limba idis. București, Editura Kriterion, 1991.

„CORABIA SPERANȚE”*

ACUM O JUMĂTATE DE MILENIU... MISIUNEA SECRETĂ A LUI CRISTOFOR COLUMB

Propunându-și să analizeze partea nevăzută a aisbergului numit — în terminologia modernă — „Operațiunea Lumina Nouă”, Simon Wiesenthal încearcă și reușește să realizeze o monografie a condițiilor de viață ale evreilor sefardi din perspectiva celor două extreme ale impactului cu mediul auhton, toleranța religioasă și fanatismul religios, descifrându-le rădăcinile în problemele economice care le-au stat la bază. Cartea e structurată pe elemente mai puțin puse în evidență de istorici, dar nu mai puțin esențiale, care au dus la descoperirea Americii de către Cristofor Columb, în 1492, dată de la care omenirea va marca, nu peste mult timp, o jumătate de mileniu.

Simon Wiesenthal pleacă de la coincidența deloc întâmplătoare a două evenimente istorice: plecarea lui Columb în expediție către „Indii” și expulzarea evreilor din Spania. Insuși jurnalul faimosului navigator o atestă: „În aceeași lună ianuarie, cînd majestațile voastre, regi și sfinți, i-ați gonit pe evrei de pe pământurile voastre, majestațile voastre m-au trimis în Indii cu o flotă”. Columb face trimitere la data pregătirii edictului, nu la cea a punerii lui în aplicare (2 august 1492).

Pentru evrei și marani** descoperirea unor noi teritorii însemna posibilitatea de a emigra spre a scăpa de presiunile, teroarea și autodafă-urile Inchiziției. Încă un fapt semnificativ: cei care au intervenit favorabil la curtea regală pentru satisfacerea cerințelor lui Columb legate de costurile acestei expediții au fost patru oameni de origine evreiască: Juan Cabrero, Luis de Santangel, Gabriel Sanchez și Alonso de la Caballeria. Sprijinul evreilor și maranilor oferit lui Columb nu s-a limitat doar la unul de influență, ci și la unul material, fără de care expediția n-ar fi putut avea loc. Luis de Santangel a avansat, din avutul personal, fără interese în vederea unui profit propriu, suma de 17.000 ducăți de aur pentru echiparea flotei. Chiar faptul de a fi intrat în serviciul regilor spanioli s-a datorat unor evrei deținând funcții importante în cadrul finanțelor: Abraham Senior, inspector general al fisei, și Isaac Abrabanel, guvernatorul trezoreriei regale.

Cum se explică atât situația favorabilă, cât și deteriorarea pînă la rușină tragică a raporturilor dintre puterea statală și evrei? Aici, istoricul, sociologul și politologul Wiesenthal atinge o problemă — am putea spune perenă — aceea a Diasporei, condiție iudaică. Fîndea, pornind de la personalitatea lui Isaacov, primul patriarh intruchipînd simbolice „facultatea dominantă” a poporului evreu, „lupta cu Dumnezeu și cu omenia”, personalitate care s-a format în Gali, amintind de plîngerile lui Irmiah sau de cartea Esterei, de sinteza dintre iudaism și elenism concepută de Philo din Alexandria, de interferențele iudeo-arabe manifestate în conjuncturi propice (colaborarea culturală între evrei și arabi în Spania și Egipt la sfîrșitul primului mileniu al erei actuale) și ajungînd pînă la Diaspora modernă, putem defini relația dintre evrei și celelalte popoare ale lumii prin metafora lui Iehuda Halevi: „Israel este pentru popoare ceea ce este inima pentru celelalte părți ale corpului. Ea suferă pentru întregul trup și simte, în același timp, durerea mai acut decît orice altă parte”.

Așadar, evreii s-au aflat în Spania încă din timpul domniei lui David, după afirmația lui Isaac Abrabanel. Există o viață comunitară evreiască în Spania înainte de distrugerea primului Templu.

Profetul Ovdia face referințe la *Sefarad*, cuvînt ebraic ce desemnează țara de la vestul Mediteranei, adică Spania. Numele unor importante orașe spaniole indică originea lor lingvistică ebraică: Toledo — Toldot, Escalona — Ascalon, Maqueda — Maceda, Joppes — Iaffa etc.

În evul mediu, evreii trăiau în cartiere separate, numite *alhambas*. Imposibilitățile plătite de evrei erau singurele surse sigure și permanente ale trezoreriei regale. Cum trezoreria era mereu în deficit și ghetourile avansau sume importante de bani, acesta era prețul pentru toleranța și autonomia de care se bucurau. Factorul economic extrinsec și cel intrinsec (capacitatea evreilor în domeniile comercial, științific, meșteșugăresc) au determinat ocuparea de către evrei a unor poziții importante în societate (finanțe, medicină, matematică, cartografie etc.). Tot factorul economic a stat la baza declanșării pogromurilor. „Șteia de jaf și nu ardoarea religioasă au fost principalul motiv”, observă cu profunzime cancelarul regelui Castiliei, într-un raport cerut de suveranul său, pentru

Inchiziția, declanșînd un fenomen specific dictatorial, teroarea, cerea fiecărui supus al regilor catolici un certificat de „limpieza de sangre”. Sub influența acestei hotărîri s-au născut în nuce „legile de la Nürnberg”.

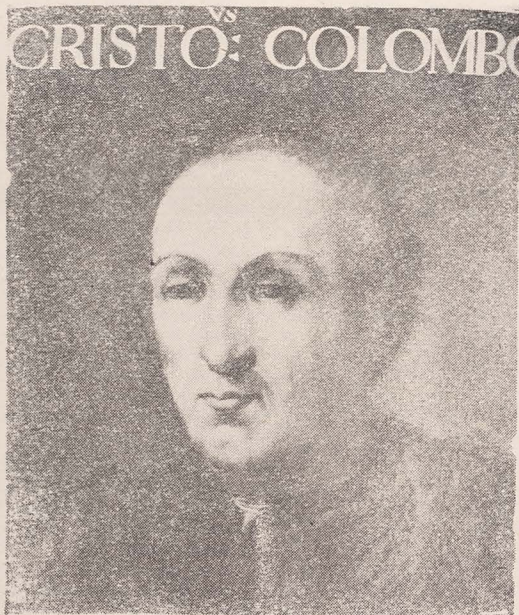
Moralistul Wiesenthal nu se poate abține să nu atingă, în analiza situației evreilor și maranilor din Spania, în perioada ivirii lui Columb atît în viața acestora, cît și pe scena civilizației omenirii, o problemă de etos și de filozofie a istoriei: Binele răsplătit cu Rău. El relevă aportul financiar al evreilor la formarea statului spaniol (ajutorul acordat lui Ferdinand de Aragon pentru a se căsători cu Isabela de Castilia și, prin aceasta, reunirea a două dintre cele mai importante provincii spaniole), ajutor „recompensat” — nu mult mai tîrziu — cu expulzarea și moartea binefăcătorilor.

Istoria evreilor din Spania e inevitabil legată de aceea a lui Cristofor Columb, indiferent dacă acesta era evreu, maran sau de ascendență iudaică; și aceasta — fiindcă proiectele sale vin în convergență cu speranțele lor de evadare

„Lăstera delifole che ha tronato nuovamente il Redipagnu”

Gravură din 1493

Cristofor Columb

estimarea distrugerilor din regat, cu ocazia unuia dintre aceste pogromuri. De altfel, și documentele privitoare la înființarea Inchiziției sînt mărturie a aceluiași stări de lucruri. Dat fiind că Ferdinand ezita asupra acestei hotărîri, dominicanii i-au sugerat că „banii ereticilor vor putea servi pentru finanțarea războiului contra maurilor” și... au obținut câștig de cauză. A existat, de asemenea, și învelișul ideologic al cupidității și ambițiilor de putere: spiritul naționalist, șovin al Bisericii spaniole, reluat în secolul nostru de nazism. Comparația Inchiziției — fascism e laitmotivică în cartea supraviețuitorului lagărelor morții și directorului Centrului de urmărire a criminalilor de război, Simon Wiesenthal. „În acea perioadă, scrie el, un cetățean al lumii, pe care naționaliștii și staliștii îl vor combate și condamna mai tîrziu, era acuzat de a fi un „europeizant”. Nici convertirea la creștinism, făcută fie sub amenințarea morții, fie din oportunitate, pentru păstrarea unor avantaje materiale și sociale, nu a dat rezultate

doar solida cultură iudaică și implicarea într-însa (notarea datei în jurnalul sau era făcută conform calendarului iudaic; de exemplu — nu 1481, ci 5421; auto-prezentarea într-o scrisoare adresată lui Diego de Deza, episcop și profesor de teologie din Salamanca: „Sînt servitorul Domnului care l-a ridicat pe David la acest rang”: tot în jurnalul de bord — adnotarea privitoare la „vijelia valurilor” care venea „la momentul cel mai potrivit”. „Era un semn, scrie Columb în continuare, care nu s-a mai arătat de cînd evreii au ieșit din Egipt și au murmurat contra lui Moșe care i-a eliberat din sclavie”; nu doar universul mental în care trăia exploratorul, ci argumentul decisiv al calității sale de maran — descoperit în 1930 de eruditul evreu american Maurice David — este prezența a două litere ebraice, Beit și Hai, ce apar în toate scrisorile adresate fiului său, Diego, semnificînd binecuvîntarea *Baruh Hașem*. Dar nu atît naționalitatea exploratorului prezintă interes, ci motivele pentru care evreii și maranii spanioli au susținut acțiunea de descoperire a Lumii Noi. „Dacă am menționat tactica de camuflaj adoptată de Columb sau de familia sa, comentează Wiesenthal, este pentru a arăta cititorului ce gen de atitudine era caracteristic — și este încă — într-o epocă de vinare a omului”.

Marele navigator a trăit pînă la sfîrșitul vieții avînd convingerea că a debarcat în Indii. Esențial era însă faptul că descoperise o lume nouă pentru persecuția Europei, evrei și marani, protestanți, calvinști, membri ai diferitelor secte și, mai tîrziu, refugiați politici. Ei s-au îndreptat într-acolo, într-o tot mai mare afliuență, de-a lungul secolelor, voînd să se salveze dintr-o Europă care nu le-a adus nimic în afară de acuzații, martiriu și moarte și avînd același scop: acela de a construi pentru ei și copii lor o existență nouă pe un continent nou.

Timp de aproape 500 de ani (pînă la renasterea statului evreilor prin crearea Statului modern Israel), continentul american a reprezentat pentru evrei o protecție și un refugiu, o nădejde de libertate și existență demnă.

Laconismul, forța de sugesție a descoperirii, capacitatea de analiză socio-politică, simțul dramatic, concepția iudaică despre viață, care opune lumii-junglă o lume a justiției, toate acestea fac din „Corabia speranței” a lui Simon Wiesenthal o carte cu excepționale însușiri educative și certe calități estetice.

E. SUHOR

* Simon Wiesenthal, Ed. Stock, Paris, 1973.

** Marani = evrei siliți să se boteze, de formă, spre a scăpa de moarte. Ei continuau, însă, să practice, în ascuns, iudaismul.

TATĂ, TATĂ, SALVEAZĂ-MĂ!

După strălucitul ei debut, în 1984, cu romanul „Atât de aproape de Paradis”, salutat cu deosebită căldură de întreaga critică literară, tinăra scriitoare americană Susan Isaacs, aparținând unei familii evreiești vieneze, refugiată imediat după Anschluss în S.U.A., a publicat un nou roman, Școala noastră la Berlin (editura Harper et Row, New York), care a constituit, încă de la apariția sa, un mare succes.

„În 1940, pe vremea când aveam 31 de ani și eram ceea ce se numește o fată bătrână — povestește Linda Voss, eroina cărții —, viața mea n-avea nimic pasionant”. Locuia împreună cu mama ei într-o căsuță dintr-o periferie a New York-ului și era secretară într-un mare cabinet de avocatură din Wall Street. Singura ei pasiune era cinematograful, unde mergea aproape în fiecare duminică împreună cu prietena ei Gladys Slade.

De la bunica ei, evreică germană, Linda a moștenit arta confecționării renumitului Ap strudel, de la maică-sa — frumusețea, iar de la tată-său — o minte ascuțită.

În 1942, când războiul se afla în plină desfășurare, Linda devine secretara lui Leland Edward (Ed, cum îi spun intimii), care strânge declarații și mărturii a refugiaților germani din iadul nazist. Linda își amintește că e de origine germană și, profund de un concurs de împerejurări, propune șefilor ei să fie trimisă la Berlin, spre a culege chiar de acolo informații care ar putea fi utile în lupta împotriva Germaniei hitleriste.

Linda se instalează deci în inima Germaniei naziste și îndeplinește una dintre cele mai periculoase misiuni, care se va termina printr-un deznodământ pe cât de brutal, pe atât de neașteptat.

Dar, înainte de a ajunge la Berlin, Linda Voss lucrează un timp îndelungat în birourile lui E. Leland, unde asistă la discuțiile cu refugiați germani, de la care se putea afla câte ceva despre Germania.

Din acest roman, pe alocuri sfîșietor de dureros, trist și vesel, așa cum e însăși viața, redăm pentru cititorii noștri fragmentul de mai jos.

„O săptămână după ce m-am lăsat de la înmormîntarea mamei — povestește eroina cărții —, l-am adus pe Werner Liedtke, refugiat german, în biroul lui Edward. Fusese funcționar la compania de electricitate din Berlin și următea înregistrările contoarelor electrice din tot orașul: un om obișnuit, dar care dădea astfel serviciilor noastre posibilitatea să confirm sau, dimpotrivă, să infirm informațiile obținute asupra puterii instalațiilor electrice din nordul Germaniei.

— Bei o cafea? — i-a propus Edward. Herr Liedtke, care sosise la Philadelphia cu două zile înainte, pe un vas plin de refugiați, nu știa o boabă engleză, așa că eu traduceam tot ce spunea el, consemnându-i în același timp declarațiile.

— Nu, mulțumesc, răspunse el. [...] Guvernul Statelor Unite apreciază cooperarea dumitale pe care ai dovedit-o venind aici, azi. Înțelegem foarte bine că îți este greu să evoci chiar tot ce se întâmplă în fosta d-tale patrie. Totuși, noi avem nevoie de toate amănuntul, de toate faptele pe care le putem culege. [...] Și pentru noi, acum, e presant să obținem toate precizările posibile asupra producției de electricitate, înainte ca actualele condiții să se schimbe.

— Da, domnule.
— Ai venit singur?
— Da, singur.
— Mai ai familie în Germania?
— Familie? Da, frații mei, și o soră.
— Ești evreu?
— O, nu! Nu sînt.

Își trase picioarele și se încovoie, ca și cum ar fi vrut să devină mai mic, o înțită mai discretă.

— Soția mea era evreică. Au ridicat-o în 1940. La 18 ani, Gestapoul a venit la noi acasă și oamenii aceia au strigat: „Ruth Liedtke?” — iar ea a răspuns: „Da”.

— Și au luat-o cu ei? — murmură Edward.

— Da.
— N-ai mai văzut-o niciodată?
— Nu.
Mă gîndeam: „Cîte întîmplări dintr-astea vrea să mai audă Edward?”.

— Ai copii? — se interesă el.
— Un băiat.
— Cum îl cheamă?
Herr Liedtke clătină din cap.

— Îmi pare rău — continuă Edward. N-am să-ți mai pun alte întrebări.

Traduceam apoi oare simultan și am fost deci întreruptă cînd Herr Liedtke a declarat:

— Jürgen. Îl cheamă Jürgen — se destăinuie el, privindu-și pînta pantofii noi americani.

— Da — înțeleg, replică Edward.

— Nu. Nu l-au înmormîntat cînd au ridicat-o pe nevastă-mea. După aceea... nu s-a mai întîmplat nimic. Eu am tot așteptat să-i văd venind, dar a trecut mai multă vreme și n-au venit. Și atunci m-am gîndit: Jürgen nu mai riscă nimic. Avea dreptul să se ducă la școală. N-am mai fost interogați. Era un băiat bun. Avea doisprezece ani. Era puțin grăsuț, dar cum era în perioada de creștere, începuse să devină mai zvelt, doar fața îi rămăsese rotunjoară.

— Trebuie să fie un băiat tare drăguț — remarcă Edward.

— Da, un băiat drăguț.

Tatăl clătină din cap. Avea părul alb și un început de chelie mare cît un dolar de argint.

— S-a făcut o rază a evreilor în ultima săptămînă a lunii iunie. Nu mi-a fost prea frică. Și, odată, erau la ușa noastră, băteau, izbeau cu cizmele în ea, era un adevărat vașarm și întrebau de Jürgen. Am adus băiatul, explicîndu-le: „Vă rog să mă ascultați: el nu e...” și le-am arătat actele. „Vedeți?” — am spus eu. Erău doi. L-au înhățat pe Jürgen, fiecare de cîte un braț și l-au tîrît

PRIMĂRIA DIN CRACOVIA INVITĂ PE EVREII, FOȘTI LOCUITORI AI ORĂȘULUI, SĂ VINĂ SA-ȘI RECAPETE AVERILE

Primăria orașului Cracovia, (Polonia) a luat decizia de a adresa o chemare evreilor, foști locuitori și moștenitori ai acestora, dinaintea celui de-al doilea război mondial, să vină să-și recapete bunurile.

Revista „Newsweek”, din Statele Unite, publică știrea de mai sus, arătînd că viceprimarul Cracoviei s-a adresat președintelui Congresului Mondial Evreiesc, dl Edgar Bronfman și altor conducători ai organizațiilor evreiești, cerînd identificarea evreilor din Cracovia spre a li se înapoiă bunurile.

Viceprimarul Cracoviei dorește să cunoască pe toți proprietarii de imobile cărora comuniștii le-au luat casele, spre a le restitui imobilele și terenurile de care au fost deposedați.

La Cracovia au trăit, înaintea celui de-al doilea război mondial, circa 60.000 de evrei, dintre care cei mai mulți au fost uciși. Primăria cere moștenitorilor legali să solicite primirea drepturilor ce li se cuvin din partea orașului Cracovia.

Parlamentul Ungariei a votat și o lege prin care se retrocedează avutul mobilier și imobiliar al evreilor care au fost jefuiți în Ungaria de fasciști în timpul Holocaustului și de comuniști în timpul dominației acestora.

DECESE

În cimitirele comunităților evreiești din țară au fost înmormîntați, în trimestrul IV 1991, următorii:

ARAD. Ausländer Regina (91 de ani); dr. Aron Arcadie (86), Földes Andrei Gheorghe (83), Graner Maria (32), Goltscu Geza (71), Krausz Gheorghe (77) — înmormîntat în cimitirul din Lipova — Kuliner Clara (81), Mendel Ecaterina (51), Schafier Ladislau Victor (40), Stern Ecaterina (65), Szekely Leopold (93). ALBA IULIA. Jäger Israel (82). BACĂU. Herscovici Sofia (91) — decedată la Căminul „Amalia” și Șef Rabin dr. Moses Rosen (81) — înmormîntată în cimitirul din Bacău — Lupu Maria (81) — decedată în București și înmormîntată în cimitirul din Bacău. BLAJ. Löbel Bernhard (57) — decedat la Tg.-Mureș și înmormîntat în cimitirul din Blaj. BAIU MARE. Iacob Elisabeta (70). Rosenfeld Mauriciu (86). BOTOȘANI. Wittning Samuel (92). BRAILA. Grumberg Moise (65). BRĂSOV. Bries Margareta (83), Căziton Vilmos (85), Mautner Edmund (81), Ungar Iosif (84). CLUJ. Gollner Sarolta (81), Hodo Ernest (84), Jakab Iosif (81). DEJ. Grossman Iosif (89), Merkl Iona (71). DEVA. Steiner Eugen. (73). FOCȘANI. Lupovici Ioje (61). FALTI CENI. Ghinzberg Roxana (10), Serter Ilie Leib (65), Srulovici Ehevied (81). GALAȚI. Fichman Zitta (82), Serer Nathan (77), Șulimovici Maria (74). GURA HUMORULUI. Dr. Stecher Fridrich (88). IAȘI. Aghinei Tipa (84), Craizel Leia (87), Davidovici Solomon (86), Grossman Smerl (69), Herscovici Jean (81), Leibovici Adela (83), Pantofaru Perla (83), Steinberg Hena (87), Strul Avram (87), LUGOJ. Reichenbach Victor (87). ORADEA. Balogh Erzebeth (83), Horvath Jozsef (74), Hilfreich Hedwig (84), Kirschner Adalbert (87), Marton Alexandru (87), Marton Irina (83), Manteanu Etelca Elena (74), Rottenberg Francisc (83). PLOIEȘTI. Herscovici Eli (87), Iosip Sura Rifea (din Iași) (89). MOSCOW. Moise (65), Șfarț Lupu (76). PIATRA-NEAMȚ. Berecovici Matilda (75), Friedman Bernard (84), Herscu Albert (80). ROMAN. Zilberman Sura (95). SUCEAVA. Makitra Franciscă (67). TIMIȘOARA. Benedek Eugen (79), Bergler Viola (77), Grünberg Stela (86), Ganz Irma (77), Ieger Izrael (82), Klein Regina (93), Krausz Emilia (95), Kohn Elena (93), Schwartz Eugen (83), Solomon Ana (99), Varadi Margareta (85), Wolf Piroška (85). VASLUI. Șfarz Iosub (89).

La 10 octombrie 1991, s-a stins viața bunei mele prietene SOFICA LEBENSohn, la 87 de ani (Israel, Kiriat-Haim), după șapte ani de la moartea soțului, ing. RICU LEBENSohn. Amintire veșnică! Nuți Stoianovici.

Fam. Iile Simsensohn, din Bacău și Piatra-Neamț, anunță, cu durere, decesul iubitului lor frate, cumnat și unchi KNOLL BERNARD, din Bacău. În mormîntarea a avut loc la București, la 17 ianuarie 1992.

afară, coborînd cele patru etaje. Am alergat după ei și tot drumul Jürgen urla: „Tată! Tată! Salvează-mă!”

L-au dus pînă la un microbuz și au încercat să-l împingă înăuntru. Eu am alergat ca un nebun după ei și i-am ajuns. Jürgen urla disperat, dar ei i-au poruncit să-și țină gura și să se urce în microbuz, însă el continua să strige: „Tată! Tată!”

Herr Liedtke vorbea cu un glas monoton, iar eu mă străduiam să-i respect debitul traducîndu-i povestirea. Totuși, am exclamat prea tare „Tată!”

Herr Liedtke repetă încă o dată încet: „Tată” și întinse brațele într-un gest involuntar: ca și cum ar fi vrut să-și ia băiatul înapoi.

— Un soldat a coborît din microbuz. Nu un gestapovist, ci un soldat cu o pușcă. O pușcă de o baionetă. Jürgen se zbatea în brațele gestapovistilor care îl imobilizaseră brațele, încercînd să se elibereze și în tot acest timp mă strîca urlînd. M-am repezit la el, dar înainte de a-l ajunge...

Ridică spre noi capul, privindu-l drept în ochi pe Edward.

— Soldatul — un soldat prost — și-a infundat baioneta în burtă lui Jürgen. Ca să-l facă să tacă!

Herr Liedtke își duse instinctiv mina la mărul lui Adam.

— A țîșnit singele, singele curgea ca o ploaie și în curînd s-a prefăcut în băltoace mici, ce se lipeau ca rubine în lumina soarelui, iar Jürgen mă strîca, din ce în ce mai încet: „Tată! Tată!”

Nu mai putea vorbi. Și nu putea... nu putea nici să moară. Agoniza. Oh! Ochii lui! Ochii băiatului meu care-mi cereau ajutor și care priveau singele ce-i țîșnea din burtă. Nu-i venea să creadă. Mai aștepta să-l ajut.

Privirea lui Herr Liedtke era uscată. M-am răscuit pe scaun ca să privesc pe fereastră și să-mi ascund privirea. Edward, care mă urmărise, strigă: „Linda!”

— Nu, nu, nu-i nimic, mă simt bine! — am bliguit eu. Dar, în același timp, în fața ochilor îmi apărea băiețelul acela zbierînd de teroare, fără să poată scoate de fapt un sunet și am simțit cum mi se înfioară tot corpul și țara mi se convulsionează.

— Poți continua? — mă întrebă Edward.

— Da — îl asigurai eu — pot.

Herr Liedtke își păstră același ton.

— Soldatul și-a tras înapoi baioneta. Din care șiroia singele. Jürgen era aproape mort. Eram prea departe de el cînd a început să se prăbușească. Dar gestapovistii n-au vrut să-mi-l dă. L-au tîrît în microbuz și au ordonat șoferului să închidă portiera, ca Jürgen să nu se prăvale. Și au plecat.

Herr Liedtke a înălțat din umeri.

— Și așa s-a terminat totul.

Prezentare și traducere de

PAUL B. MARIAN

UN IMPORTANT DOCUMENT INEDIT DIN ARHIVA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA

SCRISOAREA OFICIALĂ A ALIANȚEI ISRAELITE UNIVERSALE
ADRESATĂ DOMNITORULUI CUZA (PARIS, 20 IULIE 1863)

În Arhiva domnească a lui Cuza Vodă¹, se găsește o scrisoare oficială, adresată Domnitorului Cuza de Alianța Israelită Universală, cu data de 20 iulie 1863. Manuscrisul constituie o piesă autentică, originală, și este inedit, nepublicat și, după știința autorului acestui articol, nici folosit sau valorificat în vreun studiu sau lucrare².

Scrisoarea de care ne vom ocupa conține în principal marcarea recunoștinței față de Domnitor, pentru modalitatea în care urmărește realizarea încetățenirii evreilor pămînteni și asigurarea libertății cultului mozaic, pe principii moderne apusene.

Scrisoarea este semnată, în numele Biroului Alianței Israelite Universale, de conducătorii acesteia, în original: „Ad. Cremieux, președinte, avocat, membru al Guvernului Provizoriu³, fost ministru de justiție; A. Crehan, vicepreședinte, membru al Consistoriului Senei; N. Leven, secretar, avocat la Curtea Imperială din Paris; V. Saint-Paul, trezorer, fost bancher”.

Menționăm că Alianța Israelită Universală era o organizație internațională neguvernamentală, înființată la Paris în 1860, sub conducerea lui A. Cremieux, care a fost și primul ei președinte. Alianța avea un caracter umanitar, urmărind: acțiunea pentru emanciparea evreilor, prin promovarea drepturilor și libertăților civile și politice ale acestora în diaspora și apărarea minorității evreiești oprimată pe motive rasiale sau religioase.

Acțiunea Domnitorului reprezintă rezultatul unei activități de o viață, pentru o societate democratică într-un stat modern. Cuza aparține grupului cu concepții politice înaintate — N. Bălcescu, I. Brătianu, C. A. Rosetti —, care au cunoscut direct revoluția și instituirea Guvernului Provizoriu al Republicii Franceze din februarie 1848, din care au făcut parte Alphonse de Lamartine și Adolphe Cremieux, autorul scrisorii de care ne ocupăm.

¹ Arhiva domnească este formată din peste 50 de volume, fiecare depășind 500 de file și se află la Biblioteca Academiei Române, Secția manuscrise.

² Scrisoarea este formată din 7 file, pe hîrtie format mare, folosită oficial și este scrisă în limba franceză, cu caligrafie specială, conform normelor perioadei, pentru corespondența diplomatică. Ea se află în volumul XVI, filele 96—99 verso, din arhiva menționată. Scrisoarea poartă mențiunea olografă a secretarului Cabinetului domnesc, Baligot de Beyne, privind data sosirii ei în București: 25 iulie 1863.

³ În timpul Republicii a II-a Franceze, instaurată în februarie 1848, în urma revoluției care a dus la abdicarea regelui Louis — Philippe și îndepărtarea dinastiei Bourbon — Orléans.

În problema rezolvării acordării cetățeniei „românilor israeliți” se găsesc două teze în prezentă: a) rezolvarea radicală imediată printr-o legislație corespunzătoare; b) rezolvarea graduală, în timp, formulă susținută de cucerile conservatoare. Cuza a adoptat prima teză, în continuarea liniei principale a curentului de idei politice de la 1848 — cu formularea „emanciparea israeliților”, punct programatic al Constituției de la Islaz — și care a cîștigat drept de cetate în scurtă funcționare a Guvernului Provizoriu al Țării Românești (iunie—august 1848).

Pe plan legislativ, Domnitorul era orientat în problema cetățeniei pentru adoptarea criteriului de „jus soli”, conform căruia cei născuți pe teritoriul român — indiferent de cetățenia sau lipsa de cetățenie a părinților — primesc automat cetățenia română, instituție cu aplicare modernă, caracteristică îndeosebi în legislația Angliei, stat cu mari tradiții democratice. Conjunctura politică internă defavorabilă din perioada respectivă l-a determinat pe Domnitor să formuleze o cerere mai moderată, cu trecerea printr-o etapă graduală.

Cuza a marcat interesul major permanent pe care îl acorda problemei, în Mesajul domnesc din 21 aprilie 1860, către Comisia Centrală de la Focșani — organ special pentru elaborarea proiectelor de legi comune ambelor Principate, în temeiul art. 33 din Convenția de la Paris (1858) — la deschiderea celei de a 2-a sesiuni a acestui for legislativ. Prin mesajul său, Domnitorul cere Comisiei Centrale elaborarea unui proiect de lege pri-

voritor la „graduala emancipare a locuitorilor de cult mozaic”, pentru integrarea lor în „nația română”⁴. După întărirea poziției Domnitorului, prin intrarea în vigoare a Constituției sub denumirea de „Statut” (1864), Domnitorul, în Mesajul său, din 6 decembrie 1865, adresat Adunării Legislative, arată textual: „guvernul meu a luat și va lua măsurile convenite pentru a grăbi pe cit cu puțință emanciparea românilor de rit israelit”.

Pe linia puterii executive, Domnitorul, șeful acesteia, recunoaște principiul egalității cultului mozaic cu celelalte culte, în cadrul ceremonialului de stat: cu prilejul sărbătorii de 1 ianuarie, șeful statului primea pentru a i se prezenta felicitările: corpul diplomatic, marile corpuri constituite în stat — Guvernul, Adunarea, Justiția — cit și pe reprezentanții cultelor, inclusiv pe ai celui israelit, fiind consacrată totodată, pe această cale indirectă, poziția minorității israelite în țară. Cu prilejul felicitărilor prezentate Domnitorului de către Delegația de cult israelită, pentru Anul Nou 1864, acesta subliniază în răspunsul său: „În 1864, israeliții români vor avea a se felicita de mai multe drepturi. Am voit să le dau totul, însă nu s-a putut. Veți avea o emancipare graduală. Pretutindeni unde am fost, v-am iubit și nu am făcut nici o deosebire de religie”.

Aceasta este perspectiva largă a poziției Domnitorului Cuza în problema acordării cetățeniei române evreilor din țară. Acesta este cadrul în care se înscriu acțiunile lui, ce se reflectă în scrisoarea pe care o analizăm. Scrisoarea prezintă

următoarele puncte principale: 1) Constată acțiunile pozitive inițiate de Domnitor, pentru acordarea dreptului de cetățenie israeliților, permițându-le astfel „să aducă patriei lor liberul concurs al activității și devotamentului lor”. 2) Se face precizarea că această „mare decizie” a fost primită cu simpatie în Europa apuseană, de toți prietenii „libertății de conștiință și ai progresului”. 3) Adresându-se Domnitorului, este folosită titlatura de ceremonial „à Votre Altesse Royale” — un titlu mai înalt decît cel oficial, de „Alteță Serenissimă” — desigur nu întîmplător, ci pentru a onora în mod special pe Cuza, cit și spre a prefigura, credem, situația de perspectivă, de completă suveranitate a statului român, cu care era corespondent stilul folosit; 4) Se marchează în mod special omagiul mulțumirilor și al celei mai vii recunoștințe față de Domnitor; 5) Analizînd modul de aplicare a „drepturilor acordate”, se constată că, prin modul defectuos în care se face aplicarea lor, acestea au mai mult un caracter nominal; 6) Se solicită în consecință intervenția Domnitorului pentru înlăturarea obstacolelor și traducerea în fapt a generoasei sale inițiative; 7) Domnitorul este rugat să acorde sprijinul său, în vederea „regenerării morale” a celor 120.000 de persoane, cărora le-a asigurat o situație privilegiată, într-o privire comparativă și anume un spațiu al „progresului și libertății”, în „mijlocul unor popoare mai mult sau mai puțin înapoiate” care îl învecinează; 8) Se solicită sprijinul necesar pentru așezămintele de instruire și binefacere, destinate, să protejeze existența practică, imediată a acestora, în cadrul comunităților israelite aflate în suferință; 9) Acest ajutor reprezintă o formă tranzitorie, pînă la re-

zolvările cerute de situația nouă a comunității emancipări; 10) În acest scop, sub auspicii guvernamentale, după modelul occidental, să fie încurajată constituirea de consilii de administrație, alese dintre notabilitățile israelite, în scopul creării și întreținerii instituțiilor comunale, proprii să favorizeze progresul moral și „egalitatea, care este primul drept și prima fericire a omului în societate”; 11) Scrisoarea se încheie cu formulări avînd drept obiect gratitudinea și respectul față de Domnitor.

Măsurile pozitive ale Domnitorului se reflectă în numeroasele scrisori de mulțumire și devotament ce i-au fost adresate de comunitățile evreiești din țară, expresie a unei solidarități de neclintit cu Domnia, din partea minorității formată din „români israeliți”, cum îi numea Cuza⁵.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza a fost obligat să abdice în urma presiunilor interne (11 februarie 1866) și a fost astfel împiedicat să-și ducă la îndeplinire planul propus privind încetățenirea evreilor, cu drepturi depline. Domnitorul a creat însă un cadru ferm și a stabilizat premisele problemei, asigurînd astfel o largă deschidere spre Europa apuseană, cu consolidarea în perspectivă a instituțiilor necesare —, în vederea soluționării ei definitive. În continuarea celor arătate, constatăm existența de forțe xenofobe interne și discriminări religioase, care principal constituie negații la importanta problemă a drepturilor și libertăților individuale și ale grupurilor minoritare. Ele au repercutat din viața internă în cea internațională, cu consecințe care au dus la întîrzieri și aminări, privind integrarea europeană a statului român și au prejudiciat grav interesele României, creînd o imagine negativă a ei, ceea ce se repetă și azi din cauza xenofobiilor contemporani.

Criteriile de natură etică și juridică în aprecierea rezolvărilor date problemelor menționate și-au menținut actualitatea și implicațiile lor contemporane. „Dimensiunea umană” constituie dovada fundamentală a esenței democrației și cheia rezolvării problemelor economice și politice ale statelor și popoarelor.

⁴ Cf. *Protocoloalele Comisiei Centrale a Principatelor Unite*, Focșani, 1859—1862.

⁵ Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise, *Arhiva Domnească a lui Cuza Vodă*, vol. XVI, f. 106 și urm.

G. G. FLORESCU

Către PROCURATURA ORAȘULUI BRĂILA

Subscria Federația Comunităților Evreiești (M) din România, cu sediul în București, str. Sf. Vineri, nr. 9—11, sector 3, prin reprezentanții săi legali.

În legătură cu furtul de obiecte de cult mozaic, comis prin efracție din sediul Comunității noastre din Brăila, caz care se află în curs de cercetare la Poliția locală, vă facem cunoscut următoarele:

În urma transmisiunii de la TV din 11 ianuarie 1992, privind furtul în discuție și prinderea infractorilor, am fost sesizați telefonic de către asistata noastră FELT MARIA din București, Calea Victoriei nr. 128 A, et. 2, ap. 14, sector 1, în vîrstă de 89 de ani, că numita SCHWARTZ ADELA — implicată în acest furt — care este e mai veche cunoștință de a ei, i-a lăsat spre păstrare, în jurul datei de 25 decembrie 1991, o sacoșă al cărei conținut nu-l cunoaște și roagă să ne prezentăm la domiciliul său pentru a constata conținutul sacoșei.

Urmare acestei sesizări, am trimis delegați la fața locului, care au constatat că în sacoșă se aflau un număr de cinci pachete de diverse dimensiuni, ambalate în foi speciale din plastic și înfășurate cu benzi adezive de culoare bej.

La desfacerea pachetelor s-a constatat că ele conțin o parte din obiectele de cult ce au fost sustrate de la Comunitatea noastră din Brăila, cu privire la care s-a încheiat procesul-verbal din 13 ianuarie 1992, anexat în xero copie.

Conform acestui proces-verbal, obiectele găsite și identificate ca făcînd parte din cele furate de la Comunitatea noastră din Brăila au fost ridicate de delegații noștri, spre a fi restituite Comunității.

Pentru restul obiectelor de cult, care nu au fost recuperate, Comunitatea Evreilor din Brăila se va constitui parte civilă, urmînd a comunica valoarea obiectelor, cu care a rămas păgubită. Totodată, vă rugăm să luați măsurile ce se impun, ca infractorii să fie exemplar pedepsiți pentru faptele grave pe care le-au comis.

Insistăm asupra unei pedepse aspre, întrucît asemenea fapte s-au repetat și la alte comunități din țară.

Consilier
(ss) Av. I. SORIN

Tăcerea din jurul crimei

În vara anului 1991, când s-au comemorat 50 de ani de la tragicele evenimente din cîteva gazete erau opuse unor dezvăluiri acuzatoare (pentru prima dată în ultimii ani spuse fără aluzii sau jumătate de gură) am fost contrariat, dacă nu chiar șocat. Măreșalul Antonescu era citit cînd criminal de război, cînd i se sporeau meritele, fiind împins spre „legendă”. În primul moment am crezut că este vorba doar de o neînțelegere, că adevărul trebuie să fie undeva la mijloc. După ce vreme de patru decenii am fost bombardat cu afirmația că România a fost singura țară în care evreii au fost protejați în timpul celui de-al doilea război mondial, îmi era destul de greu să accept noua imagine asupra unui moment istoric despre care, din păcate, o politică de stat și o anume ignoranță îmi conturaseră o convingere greșită. Asta pentru că vreme de patru decenii adevărul despre cele întimplate la Iași, în Bucovina și Basarabia, dar și în celelalte provincii românești n-a fost prezentat publicului larg, pentru că oamenii care știau, fie n-au putut vorbi, fie n-au avut curajul să o facă iar acum mulți sînt dispuși să considere tăcerea de atîția ani sau ignoranța drept dovezi ale faptului că nu s-a întimplat nimic. Poate că și eu aș fi rămas într-una din aceste categorii, dacă întimplarea nu mi-ar fi adus sub ochi această carte care se numește

Martiriul evreilor din România, tipărită la „Editura Hasofer” în anul 1991, o selecție de documente și mărturii despre drama evreilor din țara noastră în timpul celui de-al doilea război mondial. Cum nu mă apăsă înfrimarea de a urî alte nații, religii sau rase și mai cred că există pentru toți un loc sub soare spre a ne bucura în pace de trecerea grăbită prin lume, un pasaj din studiul istoricului Raul Hilberg, publicat în loc de prefață, a avut meritul de a mă conștientiza. Cercetătorul american, profesor de poliologie, fost membru al Comisiei prezidențiale pentru studiul Holocaustului, afirma în lucrarea sa **The Destruction of the European Jews**, că „Nemții asistau uneori cu conștientare la represaliile românilor, haotic dezlănțuite, încercînd să intervină pentru impunerea unor metode «mai tehnice». Astfel, dacă au fost momente cînd germanii se plîngeau că acționează exasperant de încet în soluționarea problemei evreiești, s-au ivit și situații în care nemții trebuiau să acționeze, ca să zicem așa, pentru frînarea unor excese și acte pripite”. Deci noi, românii, „un popor blind și ospitalier”, cum ne place să ne prezentăm în pliantele turistice, am avut momente care au întrecut în cruzime diabolică mecanism de exterminare al lui Hitler? O acuzație nefondată sau un adevăr trist? Lectura cărții dă în mare parte și răspuns, ea avînd și meritul că nu aruncă anatema asupra poporului român, în ansamblu, deși concluzia logică a acestei selecții de documente, în ciuda faptului că nu este formulată, ne obligă să ridicăm problema unei responsabilități morale apăsătoare.

Cum mai avem încă speranțe de-a trăi într-o societate democratică, nu cred că ne putem apropia de ea pe drumul minciunii, al ascunderii adevărului, oricît de dureros ar fi acesta. Iar **Martiriul evreilor din România** începe seria de documente cu situația juridică a evreilor din țara noastră în perioada ianuarie 1938 — octombrie 1940, oferind un tablou clar al evoluției cadrului legislativ din acea perioadă, de la excluderea profesorilor evrei din învățămîntul de stat pînă la scoaterea cultului mozaic de sub protecția normelor constituționale, închiderea cimitirelor, interzicerea dreptului de a lucra ca funcționari de stat și pînă la accesul lor în anumite clădiri. Mai mult, abia acum, după 50 de ani, aflăm că în România un ministru al justiției, Ion Gruia, în **Expunerea de motive la Decretul lege nr. 2650/1940 privind Reglementarea situației evreilor din România**, publicat în Monitorul Oficial din 9 august 1940 susține: „Națiunea, în sensul legii constituționale, a devenit mai puțin o comunitate juridică sau o colec-

Articolul acesta a apărut în revista „Expres”, nr. 2, ianuarie 1992, sub semnătura dlui Cornel Nistorescu.

Socotim că reproducerea sa în revista noastră este absolut necesară. Sinceritatea, obiectivitatea, patriotismul și umanismul autorului dovedesc, o dată mai mult, nobletea sufletească a poporului român. E un strigăt de alarmă împotriva xenofobiei, a barbariei, a urii nimicitoare, un strigăt venit din partea unui suflet plin de generozitate, care vibrează la durerea semenului, a unei conștiințe care rămîne credincioasă adevărului.

tivitate politică, mai mult o comunitate spirituală și organică, așezată pe legea singelui, din care izvorăște o ierarhie a drepturilor politice. În această lege a singelui sînt cuprinse toate posibilitățile de suflet, de spirit, de etică. Apărarea singelui constituie baza morală a recunoașterii drepturilor politice supreme”. Știu oare românii că predecesorii naționalistilor de astăzi, în urmă cu 50 de ani, au proclamat criteriul singelui drept bază pentru drepturi politice? Că într-o Europă dominată de stafia fîhrerului, și în România se ajunseseră ca în 1940 ministri de interne să susțină că sistemul statului are cîteva principii fundamentale, dintre care primul era „principiul reglementării drepturilor evreilor, fără o preocupare de a le ridica calitatea de cetățeni români, care, în economia proiectului, nu reprezintă nici o însemnătate”? Poate cineva să creadă că în România nu a însemnat nimic faptul că erai cetățean român dacă nu erai și de singe românesc, că în acele vremuri tulburi, dintr-un naționalism exacerbat, legile românești făceau pași mari spre rasism? Îmi amintesc cele cîteva fragmente din procesul filmat al marelui Antonescu, difuzate recent de Televiziunea română. Întrebat de ce a format un guvern legionar, Antonescu a spus că toată lumea îi voia pe legionari în guvern, pentru că în țară legionarii aveau un suport foarte mare, aproape popular. Deci prezența legionarilor la conducerea țării nu era doar manevra unui ins sau a unui grup, ci rezultatul valului de naționalism, al capcanei în care o mare parte a populației căzuse cu atîta ușurință. Și dacă un asemenea fenomen s-a putut petrece, rădăcinile nu erau mai adînci și nu cumva nu veneau de la un singur om sau de la un grup restrîns, ci de undeva de mai departe?

Documentele publicate în **Martiriul evreilor din România** ne obligă să ne judecăm singuri. Pentru că sînt acte care demonstrează, fără putință de tăgadă, fiind redactate de oficialități române și semnate de români, care dovedesc că soldații români au împușcat în 1 iulie 1941, la Dorohoi, în timpul unei procesiuni funerare, 52 de evrei, din care unii, copii de doi, cinci, șase și șapte ani. Pentru că românii declară că tot românii îi aruncau pe evrei din trenuri pe geam și marcau liniile ferate din Moldova cu crime sadice și inexplicabile, că soldații români îi împușcau pe evrei prin sate, prin orașe, pe unde îi prindeau, că alți români îi jefuiau și pe vii, și pe morți. Există fotografii cu evrei puși să spele singele evreilor uciși pe străzile Iașilor, există mărturii că în Basarabia, jandarmii și soldații români, în loc să execute ordinul de a-i împușca pe nevinovații trimiși morții, preferau să-i înecă, că femeile și fetele deportate erau batjocorite. Există acte, mărturii, documente, fotografii, există și supraviețuitori. Și românii, și evreii. Iar acest val de crime comise de conaționalii noștri a fost ținut sub tăcere. Și mai ciudat mi se pare faptul că o tăcere totală s-a așternut în presa românească și în jurul acestei cărți. Nimeni nu o comentează. Nimeni nu vine cu argumente sau cu dovezi să conteste și tare mă tem că nu este nimic de contestat. Dar cînd citești declarații semnate de români în 1941 în care afirmă că „în noaptea de 27—28 iunie, a.c. sergentul-major termen redus Manoliu Mir-

cea de la trenul regimentar al Regt. 13 Dorobanți, aflat în cartierul Abator, însoțit de caporalul Nicolau de la aceeași formațiune, a arestat și ucis, prin împușcare, un număr de 6 evrei, fără a avea un ordin de la o unitate superioară”, că „Toți acești 18 inși, între care și un copil cu tată și mamă au fost duși în str. Vasile Conta, vis à vis de Piața Sf. Spiridon, culcați la pămînt și au pus mitraliera carului de luptă în funcțiune, omorîndu-i”, că „Acest consemn special i-a fost comunicat de către comandantul Legiunii Hotin, maiorul Drăgulescu, care i-a spus că, din ordinul Marelui Cartier General, evreii care nu se vor putea ține de convoaie, fie din neputință, fie din boală, să fie executați. În acest scop i-a ordonat să trimită, cu două zile înainte de plecarea fiecărui convoi, cite un reanșat pe care, cu ajutorul posturilor de jandarmi din localitățile pe unde urmau să treacă evreii, să facă din 10 în 10 kilometri cite o groapă pentru cea 100 de persoane, unde vor fi adunați acei rămași de coloane, împușcați și înhumati” chiar îți vine să te întrebi cine sîntem și ce stihie ne poate tulbura uneori? Și apoi numai rușinea și vinovăția ne împiedică să descoperim adevărul sau tocmai ele ne obligă să-l ascundem? Numai că folosind o asemenea strategie, șansele noastre de a progresa și în raport cu noi înșine, și în raport cu lumea civilizată sînt extrem de mici. Mi se pare inexplicabil că marelui Antonescu, după ce în 8 iulie 1941 spusese: „trebuie să fiți fără milă... Eu nu știu cînd, după cîte secole, națiunea română se va bucura din nou de această libertate totală de acțiune, de posibilitatea de purificare etnică. Aceasta este ora cînd sîntem stăpîni pe teritoriul nostru. Să o folosim! Nu-mi pasă dacă lumea ne va judeca ca barbari. Imperiul roman a realizat o serie de acte barbare împotriva contemporanilor săi și totuși a fost cea mai mare instituție politică. Dacă va fi nevoie, trageți cu mitraliera și eu spun că nu există lege. Vom întocmi legi speciale, dar nu renunțați în nici un fel, considerînd că dispozițiile legale pot fi introduse astăzi și noi putem fi primii care le violăm miine. Așadar, fără formalități, libertate deplină. Îmi iau întreaga răspundere și vă declar, nu există lege”, după ce a condus această crimă de proporții, încît ministrul Franței la București să raporteze în noiembrie 1941, că „Azi nu mai începe îndoială că ne aflăm în fața unui plan sistematic de exterminare conceput cu citva timp în urmă”, mai apoi, tot el, „legendarul” Antonescu susține că neruşinare în ordinul de zi adresat armatei în 1 ianuarie 1944 că „Nimeni, pe unde ați trecut, nu a fost jefuit și nu a fost lovit. Omul pentru noi este om, orice relație ar fi între noi, ori din ce nație ar fi el și oricît rău ne-ar fi făcut el. Toți acei care au fost găsiți în calea noastră au fost ajutați și ocrotiți ca oameni. Copiii lor au fost îngrijiți ca și copiii noștri, bătrînii lor au fost ajutați după cum ajutam bătrînii noștri, familia rusească a fost considerată ca și familia românească, nu facem nici o deosebire între soldații lor prizonieri la noi și soldații noștri. Pe unde am trecut și acolo unde administrăm: școala și biserica, munca și libertatea au fost respectate, casele, bunurile, spitalele și instituțiile, orașele și satele au fost reconstruite, biserici și șosele noi au fost

făcute. Noi nu am deportat pe nimeni și nu ați înfipt pumnalul în pieptul nimănu-i”. Și după 50 de ani, tăcere aproape totală despre crimele comise și încercarea de a face din acest personaj tragic în încercarea lui de a reîntregi România, dar și vinovat de o crimă de mari proporții, un erou național, să însemne ce? Ignoranță, inconștiență sau exaltare? Sub apăsarea documentelor publicate în această carte nu găsesc puterea de a ajunge la un răspuns. Fără nici o îndoială el va fi dat de istorici, de politicieni, de psihologi. Crimele comise de armata germană rămîn ale armatei germane. Dar n-am face decît să ne acoperim de ridicolul minciunii dacă le-am pune și pe ale noastre pe seama altora. În primul rînd că trăiesc martori români și martori evrei și oricît am izbuti să acoperim cu tăcere această tragedie n-am face decît o enormă prostie din care nimeni cîștiga nimic. În plus, arhivele lumii sînt pline de dovezi care ne stau împotriva. În al doilea rînd, că aceste crime nu sînt ale poporului român luat în întregime, sa, ci a unor exaltați, inconștienți, dezechilibrați, ignoranți sau lași, condamnați deja prin procesele care au avut loc în anii de după război. Poate chiar simbolic, textul acestei cărți se încheie cu nume de români de pe lista „Dreptii ai popoarelor”, români care și-au riscat viața pentru apărarea demnității și a libertății, dar nu pe bază de puritate singelui, ci din respect pentru drepturile elementare ale ființei umane.

Mă întreb dacă tăcerea intelectualilor români privitoare la această carte și, implicit, la evenimentele pe care le prezintă este legată doar de necunoaștere, dacă nu cumva ea vine și din teamă sau din rușine, sau chiar dintr-un sentiment de vinovăție. Cercetînd cu calm și analizînd public tot ce s-a produs în acei ani tragici și triști am avea un beneficiu enorm: ne-am cunoaște mai bine. Poate că am înțelege și ne-am putea explica faptul că după crimele din timpul războiului, mulți dintre noi, în numele altor idei și al altor interese, au fost capabili să-i persecute, ba chiar să-i ucidă pe semenii lor, că sistemul represivii a beneficiat de serviciile sirguicioase nu ale germanilor sau italienilor, ci tot ale românilor, care, în situații particulare, s-au întrecut pe sine în a-i priva de libertate, chiar și de viață pe cei care nu se îngrămătau ideilor băgate pe gît cu ciomagul, cîșma și pistolul. După cum nu are rost să ne amăgim că toate acestea au fost accidente stupide, pentru că după aparenta demolare a aparatului de represiune, tragedia violenței a fost preluată de mineri și de precupețe care au fost în stare să maltrateze nici măcar în numele unei idei, ci a unei prostii scăpate de oameni ireponsabili. Tăcerea și încercarea de a așterne uitarea peste crimele la care unii au fost părtași sau autori nu face decît să ne îndepărteze și mai mult de noi înșine, de șansa de a ne redobîndi echilibrul. Din nefericire, doar prejudiciile și vinovățiile ne împiedică pe un asemenea drum. Faptul că un grup restrîns de interesați și vinovați izbutesc să tragă covoaie de tăcere și peste crimele de la Timișoara unde nu numai că ne-am împușcat, dar ne-am și incinerat singuri prin reprezentanții noștri cei mai vigilenți și mai patrioți, și peste celelalte crime comise în decembrie în București și în celelalte orașe ale țării, așa cum s-au așternut și peste cele din epoca stalinismului și peste cele comise împotriva evreilor, faptul acesta mă cutremură și mă revoltă. Iată de ce, cu riscul de a-mi compromite definitiv orice viitor publicistic în fața celor stăpîniți sau nu de temeri sau prejudecăți, mă simt obligat în fața conștiinței mele să formulez afirmația că ne-au fost și ne sînt ascunse crime abominabile și dacă nu vom rupe tăcerea din jurul lor și nu le vom dovedi, dacă nu vom fi în stare să ne cerem iertare în fața noastră și a memoriei celor dispăruți, nu numai că ne îndreptăm spre nicăieri, dar drumul nostru va trece și printr-o prăpastie morală.

ORGANIZAREA COMUNITĂȚILOR EVREIEȘTI DIN ROMÂNIA ÎN TIMPUL LUI CEAUȘESCU

Statutul național al comunității evreiești din România în timpul lui Ceaușescu trebuie să fie considerat fenomen unic în blocul comunist al Europei de răsărit. Orice studiu al acestui unic fenomen trebuie să se întemeieze pe trei factori principali:

- a. Structura organizatorică a comunității evreiești;
- b. Conducerea ei centrală, spirituală și administrativă;
- c. Politica externă și internă a lui Ceaușescu.

Aș dori să mă refer pe scurt la acești trei factori:

A. STRUCTURA ORGANIZATORICĂ ȘI CARACTERISTICILE COMUNITĂȚII EVREIEȘTI

În primul rînd, ne ocupăm de comunitate — referindu-ne în principal la Regat și la Transilvania de Sud — care a avut norocul de a nu fi fost deportată în lagărele morții sau dezastrăcinată din mediul ei. Acest lucru contrastează puternic cu distrugerea totală a întregii comunități evreiești din Basarabia și Bucovina — sub același regim fascist din România — a cărei armată a săvîrșit ucideri în masă, deportînd pe supraviețuitorii din aceste teritorii spre ghetourile și lagărele morții din Transnistria. Același lucru este valabil și pentru comunitatea evreiască din Transilvania de Nord, la acea vreme sub dominație maghiară, și care a fost deportată spre camerele de gaze de la Auschwitz.

După cum se știe, în Regat și în Transilvania de Sud, întreaga comunitate evreiască a supraviețuit Holocaustului, în timp ce instituțiile ei (cum ar fi: centrele comunitare, școlile, sinagogile și spitalele) nu au încetat niciodată să funcționeze în timpul anilor de război; ba mai mult, centrele comunitare și-au intensificat activitățile, organizînd ajutoare materiale pentru deportații din Transnistria.

În timpul conducerii comuniste dintre anii 1948—1989, continuitatea fizică a comunității evreiești, aceasta înseamnă structurile tradiționale ale instituțiilor ei centrale, nu a fost afectată (cu excepția școlilor și a spitalelor particulare). Desigur, comunitățile se aflau sub permanența supravegherii a Securității, nemaiașind posibilitatea de a conduce și dezvolta activități independente după modelul celor din trecut, însă ele au continuat să existe, făcînd servicii indispensabile comunității evreiești în totalitatea ei. Cu toate acestea, o serie de schimbări au avut loc în sinul lor și mă gîndesc în special la emigrarea în masă a unor comunități întregi, fapt care a sfărîmat structurile tradiționale, lăsînd în urmă un număr limitat de oameni în orașele mai mici, în timp ce orașele mari au fost mai puțin afectate. De exemplu, la sfîrșitul războiului populația evreiască a României număra 428.312 persoane¹. Pe la mijlocul anilor '60, cînd Ceaușescu a ajuns la putere, se estimează că mai rămăseseră aproximativ 100.000 de evrei. La sfîrșitul erei sale, au mai rămas doar 19.000².

În al doilea rînd, aceasta a fost și mai este încă o comunitate profund înrădăcinată în conștiința ei națională, avînd legături cu Israelul și cu lumea evreiască din afară, nutrinî sentimentul profund al unui destin și al unei apartenențe naționale comune.

Faptul că trezirea națională din sec. al XIX-lea a început în România încă înainte ca Herzl să înființeze Mișcarea sionistă și chiar mai înainte de apariția lui „Hovevei Zion” în Rusia, nu a fost doar o pură coincidență. Rosh Pina și Zichron Yaakov au fost stabilite de sioniști entuziaști din România, avînd ca temei inspirația și entuziasmul național din anii '80 și '90 ai secolului trecut. Acest spirit al Reîntoarcerii în Patria istorică a fost o trăsătură caracteristică a acestei comunități în timpul secolului nostru, inclusiv în era comunistă. Prin aceasta se poate explica de ce marea majoritate a evreimii române a emigrat în Israel. Ei s-au caracterizat nu numai prin cunoașterea rădăcinilor lor, ci și prin modul lor de viață, trăit în spiritul evreiesc tradițional, precum și în domeniile educative, culturale, religioase, sociale și economice.

Prin îmbinarea acestor două aspecte — structură și spirit național — descoperim

rim temeiul fizic și spiritual care a garantat continuitatea acestei comunități, iar acest lucru a lipsit în celelalte părți ale blocului sovietic. La prima vedere acest lucru nu ar fi fost suficient pentru a crea așa-numita supraviețuire națională într-un stat comunist, dacă nu ar fi fost conducerea centrală, ea însăși de inspirație națională, și care a făcut uz, în avantajul ei, de politica externă și internă a României lui Ceaușescu, alinînd rădăcinile naționale ale comunității în ansamblul ei. Această conducere a solicitat să fie tratată pe picior de egalitate cu celelalte minorități, lupînd în același timp pentru drepturi naționale (cum ar fi: educație religioasă, păstrarea culturii, a tradițiilor și sărbătorilor, întreținerea de legături cu Israelul și cu Congresul Mondial Evreiesc), ceea ce, în fapt, a depășit drepturile celorlalte minorități. Ei au reușit ceea ce nici una din minoritățile evreiești din celelalte părți ale blocului sovietic, ca de altfel nici o altă minoritate din România, nu a realizat.

Către sfîrșitul epocii lui Ceaușescu, după cum am menționat deja, comunitatea evreiască din România ajunsese să numere aproximativ 19.000 de membri, dintre care mai mult de jumătate erau de peste 60 de ani, iar aproximativ 230 erau copii între unu și cinci ani. Potrivit statisticilor furnizate de Federația Comunităților Evreiești din România, populația evreiască din orașele principale era împărțită astfel la sfîrșitul anului 1989:

aprox. 8.500 în București
1.200 în Timișoara
1.000 în Iași
650 în Oradea
700 în Arad
650 în Cluj
460 în Bacău
410 în Galați

Potrivit aceluiași surse, evreii se aflau răspîndiți în 175 de localități, dintre care în 52 erau comunități organizate, iar în peste 100 de localități trăiau mai puțin de 10 persoane.

Aceste statistici se întemeiază pe declarațiile de afiliere înregistrate la comunități. Ele nu cuprind informații privind căsătoriile mixte și nu includ pe evreii asimilați, care nu se mai consideră evrei și, prin urmare, nu s-au mai înregistrat la comunități. Numărul lor nu este cunoscut. Cu toate acestea se presupune că majoritatea deplină a populației evreiești s-a înregistrat la comunitate pentru motive naționale, religioase, sociale și economice. În întreaga epocă a lui Ceaușescu, comunitatea evreiască a fost organizată în următoarele instituții:

1. **Vaad Hakehiolot Hayehudiot** — Federația Comunităților Evreiești din România, prezidată de Șeful Rabin dr. Moses Rosen. Aceasta este o organizație central instituționalizată sau de suprafață, care se ocupă de problemele educative, culturale, religioase, sociale și de bunăstarea întregii populații evreiești din România; ceea ce înseamnă că se ocupă de comunitățile organizate, dar și de alte localități în care nu există comunități organizate.

În același timp, Federația a reprezentat comunitățile în contacte frecvente cu autoritățile, începînd cu Departamentul Cultelor și pînă la primul ministru și la președintele Republicii.

2. **Sinagoga** — centrul activității religioase, naționale și publice.

3. **Restaurantele** caser, în orașele principale, unde mii de oameni erau serviți zilnic. Bătrînii erau serviți acasă, în fiecare zi.

4. **Școlile de Talmud Tora**, unde se predă limba ebraică, iar tinerii învățau rugăciuni.

5. **Corurile de tineret**, în orașele principale, care aveau un bogat repertoriu de cîntece evreiești, în special în ebraică, legate de Zion, Israel și Ierusalim (unele cîntece au fost cîntate în mișcările de tineret sioniste, atunci cînd acestea au activat liber în România, înainte de instaurarea regimului comunist).

6. **Prelegeri** asupra unor tematici evreiești, susținute de conferențieri universitari evrei și, ocazional, neevrei, au fost organizate, cuprinzînd orașele principale (în București, o dată pe săptămînă, iar în restul comunităților o dată la două săptămîni sau o dată pe lună).

7. **Asistența medicală**, acordată exclusiv membrilor comunității evreiești, cuprindea servicii medicale și de îngrijire, precum și procurarea de medicamente care nu erau întotdeauna disponibile pe plan local.

8. **Tăierea și distribuirea de carne cașer**. Aceasta a fost una din sursele de

aprovizionare rațională cu carne în acea vreme. Carne era procurată în valută străină, prin **Joint**, și distribuită la un preț foarte scăzut în moneda locală.

9. **Cămine pentru bătrîni**, finanțate în principal de **Joint**. Acestea sînt instituții deosebit de importante pentru bătrînii singuri, care contribuie individual cu o sumă foarte mică, primind în schimb întreg tratamentul medical și asistență socială și desigur, în plus, toate celelalte servicii, masă și cazare. Aceste cămine au fost și încă sînt echipate și administrate potrivit standardelor apusene. Pe drept cuvînt, ele pot fi considerate mîndria comunității.

10. **Societatea funebă și de întreținere a cîmîtelor și a sinagogilor** și pentru păstrarea sinagogilor care nu sînt în funcțiune.

11. **Muzeul evreiesc** înființat în București în ultima perioadă a anilor '70 (în Iași, la mijlocul anilor '80), și amenajat incidental într-o sinagogă care fusese în plan spre a fi demolată, însă a fost salvată în acest scop.

12. **O revistă bilingvă**: „Revista Culturii Mozaic”, publicată în patru limbi — fapt unic în Europa — cu un conținut educativ-cultural, de inspirație națională, fiecare număr trebuind să fie aprobat de către Departamentul Cultelor, înainte de publicare. Din nefericire, multe materiale au fost cenzurate.

13. **Centrul de cercetări istorice** a adunat date și documente importante din instituții evreiești și neevreiești. Centrul a publicat 3 volume asupra istoriei așezămintelor evreiești din România, o lucrare cu adevărat monumentală. Cred că cel de al 4-lea volum a apărut după revoluția din decembrie 1989.

14. **Teatrul evreiesc** a jucat în afara rețelei instituțiilor comunității evreiești. În același timp s-a bucurat de asistența financiară a Consiliului român pentru cultură și educație socialistă. Repertoriul a fost preluat din scrierile dramatice idiș.

15. În cele din urmă, dar nu de mai mică importanță, la inițiativa Șefului Rabin Rosen, **organizarea de seri publice Seder**, cînd era explicat sensul istoric al **Hagadei** (pentru prima dată, la ele au participat mulți intelectuali evrei) și **organizarea Hanukiadei**. Conducătorii comunității, oaspeți străini, reprezentanți israelieni și ziaristi au parcurs, pornind din București, două sau trei itinerarii în fiecare an, cu ocazia sărbătorii de Hanuca, pentru a vizita comunitățile îndepărtate și a aprinde, împreună, lumînări de Hanuca. Era un fenomen unic, datorat de speranță. Lumînile de Hanuca au simbolizat pentru toți speranța în libertate și izbăvire.

În realitate această structură continuă pînă în ziua de azi, ceea ce arată vitalitatea comunității în pofida declinului demografic constant. Dacă însă nu ar fi existat impulsul puternic din partea conducerii centrale, ajutorul exterior acordat de **Joint**, legăturile cu Israelul și cu lumea evreiască și toleranța arătată de autoritățile lui Ceaușescu, este foarte îndoielnic că această structură organizatorică unică ar fi continuat, mai ales dacă avem în vedere mișcarea comunității într-un stat comunist.

B. CONDUCEREA CENTRALĂ

Am făcut deja referiri la ea într-un sens foarte general. De fapt, presupun că istoricii vor cerceta realizările spectaculoase ale acestei conduceri, prezidată de Rabinul Șef Rosen, asistat de colaboratori foarte devotați, ce a trăit într-o societate comunistă, lupînd mereu pentru păstrarea și perpetuarea structurilor tradiționale ale comunității în toate domeniile practice, cum ar fi educația, religia, cultura, asistența socială, întreținînd relații deschise cu Israelul și cu comunitățile evreiești din străinătate, ceea ce reprezintă un fenomen unic în blocul sovietic.

Meritul uriaș îi revine Șefului Rabin Rosen, care a izbutit să se debaraseze, cu îndemnare, de elementele jewskeite din sinul conducerii comunității la preluarea îndatoririlor care i-au revenit în tot timpul epocii lui Ceaușescu, străduindu-se, cu succes și cu mare îndemnare și curaj, să mențină cîrma între nevoile comunității în vederea unei supraviețuirii naționale decente, ducînd luptă deschisă împotriva manifestărilor antisemite și a demolării sinagogilor, pe de o parte, și datorită de a arăta loialitate față de regim, pe de altă parte, în limite rezonabile, nefiind niciodată tîrît în curentul

general al cultului personalității, care a atins punctul culminant în România lui Ceaușescu.

Iar atunci cînd spun loialitate, nu mă gîndesc la manifestările angajînd cultul personalității sau la conducerea comunităților evreiești pe străzi pentru a-l aplauda pe Ceaușescu. Portretul lui nu a atîrnat niciodată în birourile Federației și nu am auzit niciodată vreun cîntec de laudă adus lui Ceaușescu cîntat de corurile evreiești (după cum era obiceiul în România în acele zile).

C. **POLITICA INTERNĂ A ROMÂNIEI** în epoca lui Ceaușescu, privind populația evreiască, era destul de simplă: să ne debarasăm de cei ce preferă să emigreze, în locul integrării lor în societatea locală.

Deoarece el era inspirat de tendințe naționaliste și s-a străduit să consolideze regimul comunist pe elemente etnice românești, Ceaușescu era destul de satisfăcut de emigrarea în masă a evreilor. În acest fel, locurile lor de muncă puteau fi luate de generația crescîndă a tehnocraților, intelectualiilor și meseriașilor români, iar proprietățile rămase în urmă erau confiscate. În același timp, Ceaușescu își crea imaginea unui conducător iluminat, care respectă drepturile omului în cadrul blocului sovietic, permițînd evreilor să emigreze în străvechea lor Patrie sau dinu-le, celor care au rămas, posibilitatea de a-și cultiva în mod liber valorile lor tradiționale.

Intrucît a fost singurul conducător din blocul sovietic care a făcut acest lucru, el a cîștigat recunoștința lor, pe de o parte și, pe de altă parte, recunoștința organizațiilor evreiești din Apus și a Israelului. Să nu uităm că politica sa era în contradicție cu a colegilor săi din restul blocului sovietic, pe cînd lupta pentru drepturile evreimii sovietice, atît pentru drepturi ca minoritate, cît și pentru dreptul de a emigra, a fost dusă cu toată tăria în Israel și în lumea apuseană. Pe un astfel de fundal, Ceaușescu apărea a fi nu numai prieten al evreilor, mai degrabă decît neprieten, cît și ca singurul conducător din blocul sovietic care ducea, în acest sens, ceea ce era considerat a fi o politică ușor liberală față de națiunea evreiască.

Accentuînd asupra tendințelor naționaliste în cadrul politicii sale interne, el dorea probabil să creeze o societate solidă — deși în esență comunistă — pentru a se opune pericolului unei eventuale invazii din partea Uniunii Sovietice, asemenea celei din Cehoslovacia pe care el a condamnat-o cu fermitate. Acest fel de naționalism a constituit mîndria poporului român și a reprezentat, probabil, o compensație pentru greutățile uriașe impuse de regimul comunist. Într-o oarecare măsură acest naționalism a avut menirea de a descuraja orice dușman exterior de a invadea România.

Opoziția sa față de doctrina lui Brejnev de a interveni ori de cîte ori un stat membru al Pactului de la Varșovia era primejduit de o contrarevoluție, criticile sale împotriva invaziei sovietice în Afganistan sau împotriva politicii sovietice creatoare de tensiuni, sau chiar refuzul său de a rupe relațiile cu Israelul și abținerea de a vota rezoluția infamă care pretindea că sionismul este rasism, strădania lui de a cultiva relații bune cu Apusul și cu Israelul — toate acestea au dat, fără îndoială, imaginea unei politici românești externe autonome, care a cîștigat multă admirație și respect din partea Apusului. Acesta a fost contextul în care el a fost considerat „enfant terrible” în blocul sovietic.

Intrucît a devenit, în anumite privințe, dependent de Apus în realizarea independenței față de Uniunea Sovietică și fără a îmblîzni politica sa internă privind structura ideologică a regimului, Ceaușescu a jucat cărțile evreiești și israeliană destul de bine, în aspirația sa de a dobîndi din ce în ce mai multe beneficii din partea Apusului. În cîteva cazuri, el a angajat chiar conducerea evreiască din România, precum și conducătorii israelieni, pentru a interveni pe lîngă S.U.A. în vederea obținerii, pentru România, a clauzei națiunii celei mai favorizate.

Dr. YOSEF GOVRIN

Prelegere rostită la Conferința Internațională asupra istoriei evreilor din România, Universitatea Tel Aviv, 17.XII.1991.

¹ Encyclopaedia Judaica, vol. 14, p. 410.

² Izvoare: Comunitatea Evreilor din București.

STIRI

■ PARC CU SCULPTURI ÎN SAFED

Pe un teren pînă nu de mult necultivat, a cărui destinație a fost îndelung dezbătută, va apărea acum, în orașul Safed, din nordul Israelului, o grădina în care vor fi amplasate sculpturi. Administrația orașului a și aprobat fondurile necesare. În afară de aceasta, s-ar putea atrage donatori privați. Grădina, care se va întinde pe o suprafață de aproximativ șase hectare, va servi, înainte de toate, la prezentarea operelor aparținând artiștilor locali. Cel mai cunoscut dintre aceștia este Viktor Halvari, originar din Egipt, în a cărui operă se oglindesc tradiții evreiești și elemente folclorice. Două teme principale marchează opera acestui creator contemporan: familia și jertfirea lui Isaac. Printre marile sale lucrări se numără și monumentul intitulat „Căruța-n flăcări”, care simbolizează călătoria cerească a profetului Eliahu.

■ DEMOGRAFIE ISRAELIANĂ

În anul 1995, vor exista în Israel, potrivit evaluării Institutului israelian de statistică, mai mult de șase milioane de locuitori, dintre care cinci milioane vor fi evrei. Creșterea așteptată a populației este, înainte de toate, o consecință a Alianei în masă, de la începutul anilor nouăzeci. Din octombrie 1989, au fost înregistrați în Israel mai mult de 350 000 de noi olim. Aceasta reprezintă, aproximativ, 8% din populația evreiască actuală. Profesorul Moshe Sikron, directorul Institutului de statistică din Ierusalim, apreciază că în anul 2000 vor trăi în Israel, alături de milioanele de evrei, circa 700 000 de musulmani, 120 000 de creștini și 85 000 de druzi. Coeficientul de creștere a populației se repartizează însă diferențiat pe ținuturi. După cum se pare, ținutul Haifa va profita în mod deosebit de această dezvoltare.

■ GORODISH A DECEDAT

Fostul ofițer Shmuel Gonen, supranumit Gorodish, a decedat într-un spital din Roma, în vîrstă de 61 de ani. A devenit cunoscut în calitate de comandant al unei divizii de tanchiști israelieni care a jucat un rol hotărîtor în timpul Războiului de șase zile. Divizia a VII-a de tanchiști, comandată de el, a fost aceea care, în 1967, în nordul Sinaiului, a realizat breșa prin liniile dușmane. În timpul războiului de Iom Kipur, a răspuns de sectorul de sud al frontului, atrăgîndu-și însă unele critici, adresate deopotrivă conducerii armatei și unor oameni politici. În 1976, a părăsit armata israeliană, pe care a servit-o atîta timp cu credință.

Cînd știrea morții sale s-a răspîndit în Israel, fostul șef al statului major, Yitzhak Rabin, a rostit următoarele despre cel decedat: „Gorodish a fost unul dintre cei mai buni generali ai armatei israeliene care au contribuit la victoria din 1967. El a fost însă, una din victimele Războiului din 1973”.

■ O VIAȚĂ NOUĂ PENTRU MICHAEL

Cu doar șase săptămîni înainte, Michael Jacobub se afla în comă. Un transplant de ficat efectuat la spitalul „Hadassa” din Ierusalim i-a dăruit o nouă

viață. Organul care i-a salvat viața a fost prelevat de la victima unui accident, iar medicii sînt convinși că tînărul ole h-daș, venit în urmă cu un an din fosta Uniune Sovietică, va putea duce o viață fără complicații.

■ Michael, împreună cu cei doi medici ai săi, dr. Ahmed Eid (stînga) și prof. Ron Tur-Kaspa.

■ CHINEZII DESPRE ISRAEL ȘI LIMBA EBRAICĂ

Dorit Peleg predă limba ebraică la Universitatea populară din Sechuan, în sud-vestul Chinei. Din clasa ei fac parte doar cîțiva tineri chinezi. Studenții, care pînă atunci nu au auziseră niciodată despre limba ebraică, erau la început de părere că majoritatea israelienilor folosește drept limbă maternă engleza. Lor li s-a părut aproape incredibil și faptul că Israelul este o țară foarte mică: deoarece este reprezentat atît de proeminent în știrile internaționale, ar trebui negreșit să fie vorba despre o țară mare, considerau tinerii chinezi, în țara cărora trăiesc 1,1 miliarde de oameni.

■ PRIETENI OLANDEZI

O donație de zece milioane de șekeli a constituit surpriza făcută de un grup de prieteni olandezi spitalului de psihiatrie „Kfar Shaul” din Ierusalim. Cu acești bani ar putea fi renovate — după cum a declarat președintele Asociației de prietenie olandeze-israeliene — unsprezece pavilioane ale spitalului. În plus, au început lucrările pentru construirea a două secții de geriatrie și a unui centru de terapie. Pe lîngă ajutorul financiar, asociația olandeză se ocupă și de adăpostirea voluntarilor străini care vin să ajute spitalul „Kfar Shaul”.

■ SUCCES ÎN EXPORTUL DE CITRICE

Cu mare încredere a așteptat Ministerul Agriculturii al Israelului sosirea sezonului de iarnă. Datorită slabei recolte obținute în Florida și în unele țări mediteraneene, citricele israeliene au, în această perioadă, mai mari șanse pe piața mondială.

Se estimează astfel că în acest anofim mai mult de 50% din producție va putea fi exportată. Încă în prima etapă au fost exportate 2,4 milioane de lădițe cu citrice, față de 1,6 milioane în aceeași perioadă a anilor 1990—1991, dar Israelul este în stare să satisfacă în scurt timp o și mai mare cerere înregistrată pe piața mondială.

În ultimii ani au fost deșeleneți 60 000 de dunami și plantați cu pardeduri de portocali.

■ ÎNTRE TEL-AVIV ȘI CARMIEL

În Israel s-a introdus o cursă aviatică internă între Carmiel, situat în nordul țării și Tel-Aviv. Un zbor, care durează aproximativ o jumătate de oră, costă 50 de șekeli. Avioanele societății israeliene „Nesher” — „Vulturul”, au regim charter și pot transporta pînă la douăzeci de pasageri. Pentru început sînt prevăzute două curse pe zi. Se speră că îndeosebi oamenii de afaceri vor face uz de această legătură rapidă între cele două orașe.

■ ECONOMIA ISRAELULUI ÎN FAȚA EXPANSIUNII

Banca „Hapoalim”, cea mai mare bancă privată a Israelului, prognozează pentru economia israeliană un considerabil impuls economic. După cum a declarat Arie Abend-senior, vicepreședinte executiv și șeful secției internaționale a băncii, cu prilejul înlînării, la Tel Aviv, cu oameni de afaceri evrei din Germania și cu clienți ai băncii, buna infrastructură a țării, existență azi și aflului multor mii de noi olim vor oferi premise favorabile pentru investiții germane în Israel. Banca este mai puternică decît oricînd, a declarat Abend, și ar dispune acum, după acaemia bancară generală, „de o piață de acțiuni de tot mai mare însemnătate”. Ca posibilități de investiții deosebit de atractive în Israel, Abend a menționat prospera sferă a construcțiilor de locuințe, de obiective industriale și în domeniul turismului.

■ TEL AVIV ÎNTR-O CURSĂ DE MODERNIZARE

Mai bine de 25 000 de noi olim din fosta Uniune Sovietică s-au stabilit în Tel Aviv în ultimii doi ani și numărul sporște. Aceasta pune noi probleme privind construcția de locuințe în oraș, deoarece, pînă la sfîrșitul acestui deceniu, urmau să se edifice, în metropola economică israeliană, numai 45 000 de noi apartamente. Orașul trebuie, pînă în anul 2000, să-și schimbe radical înfățișarea urbanistică. Arhitecții care elaborează planurile orașelor și-au făurit deja o imagine despre felul cum trebuie să arate Tel Avivul de mîine. Astfel, de pildă, sînt prevăzute un nou ae-

roport, pe malul mării, lîngă micul aeroport de la Sdeh Dov și o nouă universitate, la Jaffa. Pe lista necesităților figurează, de asemenea, noi hoteluri, o sală a congreselor, pavilioane pentru tirguri comerciale și un muzeu pentru știință și tehnică. Nici un nou Centru Cultural, de genul lui Lincoln Center, nu poate, firește, să lipsească, dacă lucrurile se vor desfășura după voia planificatorilor noului oraș. În afară de aceasta, Tel Avivul urmează să fie dotat cu cea mai mare autogară din Orientul Apropiat. Pentru locuitorii săi orașul rămîne, în orice caz, ca și pînă acum, centrul unei vieți dinamice, în care merită să trăiești și să muncești.

■ SOARTA UNEI PRIM-BALERINE

Cariere în Israel? Asta este întrebarea care i se pune acum fostei prim-balerine din Armenia, Galina Shakriyan. Dansatoarea trăiește de cîteva luni la Haifa, dar își mai cîștigă, deocamdată, existența lucrînd ca ospătar. Acum pare că se profilează pentru ea posibilitatea de a continua să danseze. Ilana Pasternak, conducătoarea „Baletilui din Haifa”, a descoperit-o pe tînăra dansatoare și a constatat că posedă o remarcabilă pregătire artistică, apreciind profesionalismul prim-balerinei, care a făcut, recent, Alia. După cum a declarat, în cadrul unui interviu, Galina Shakriyan (32 de ani), care a venit cu fiul ei în Israel, nu are de ce se plînge în ce privește situația ei actuală. În Armenia, patria ei, a fost, ce-i drept, prima dintre cei aproape o sută de membri ai corpului de balet din capitala republicii. „Aci însă sînt liberă” — a declarat dansatoarea.

■ TURISMUL ISRAELIAN CUNOAȘTE UN REVIRIMENT

După recente estimări, turismul israelian a înregistrat, din cauza războiului din Golf, pierderi în valoare de un miliard de dolari. Această cifră a indicat-o Ari Rosenthal, de la Ministerul Relațiilor Externe din Ierusa-

lim. Numărul celor veniți să-și petreacă concediul a fost în lunile august 1990 — martie 1991, cu mult sub așteptări (700 000). În această ramură se manifestă însă, în prezent, un oarecare optimism. După cum reiese din declarația făcută presei de către Rosenthal, în ultimele luni s-a făcut simțit, efectiv, un reviriment, în acest domeniu.

Pentru a atinge cifra record din 1987 (1,5 milioane de oaspeți), sînt, însă, necesare eforturi considerabile.

■ DONAȚIE CĂTRE MUZEUL ISRAELULUI

Domnul Fred Worms, în vîrstă de 70 de ani, și soția sa Della și-au adunat vîrstele, plus nu mărul de ani de cînd s-au căsătorit, l-au înmulțit cu 10 de dolari și rezultatul a reprezentat donația, original scotită către Muzeul Israelului.

Consultîndu-se cu primarul Ierusalimului, Teddy Kollek, s-a dispus ca banii să fie folosiți pentru transportarea unei sinagogi din Cochîn, India, în acest muzeu.

Domnul Worms este conducătorul Fundației Hillel, din Marea Britanie și guvernator al Universității Ebraice pentru ajutorarea studenților sosiți recent din fosta Uniune Sovietică.

■ PRIETENII DIN VILNIUS

După 50 de ani de întrerupere, o filială a Societății prietenilor Universității Ebraice din Israel a fost reînființată în capitala lituaniană, Vilnius.

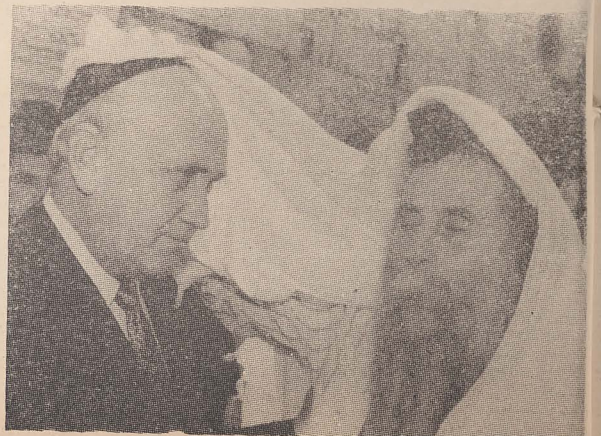
Profesorul Meyer Schub, președintele Departamentului de Studii Iudaice al Universității din Vilnius, va conduce grupul, care-și planifică să organizeze legături între oamenii de știință ai celor două universități.

■ FREDERIK DE KLERK LA ZIDUL DE APUS DIN IERUSALIM

Frederik de Klerk, președintele Republicii Sud-Africane, a făcut o vizită oficială în Israel. Vizita, a declarat de Klerk, face parte integrantă din reînnoirea Africii de Sud pe locul ei legitim în comunitatea popoarelor, din care țara sa a fost atît de mult timp exclusă, din vina

unor conducători ai ei, naționaliști și rasiști. Pe tărîm bilateral, un loc prioritar l-a ocupat tema relațiilor economice, chiar dacă un acord mai larg privind relațiile reciproce cuprinde o întregă paletă de domenii, inclusiv cultura, medicina și învățămîntul. În iulie 1991, Israelul a ridicat sancțiunile impotriva Africii de Sud.

Fotografia îl reprezintă pe de Klerk la Zidul de Apus.

ŞEF RABIN DR. MOSES ROSEN

ENIGMA ZIDULUI DE APUS

... A fost ars „Beit — Hamikdaş“, Templul din Ierusalim. Nabucodonosor, împăratul Babilonului, improaşcă cu limbi de foc măreţea podoabă a antichităţii, „casa aceea de rugăciune, care e chemare către toate noroadele“.

Înteptul cel mai de seamă dintre oameni, Şlomo, sau, cum s-a răspindit numele său între popoare, Solomon, l-a clădit şi toate ale timpului său bogăţii şi energii le-a investit într-insul. Flăcările crudului duşman l-au mistuit însă şi întreg poporul jeleşte de mii de ani această cumplită zi a arderii Templului din cetatea lui David, părintele lui Şlomo şi al Psalmilor.

Să vezi minune însă !

Un singur zid n-a vrut să se prăbuşească. Ruinele din jur plîngeau şi se minunau. La Soare Apune, zidul a rămas. Nimic n-a ajutat. Nici vilvâtaia focului, nici ascuţimea tirăcoapelor, nici forţa ciocanelor. Zidul de Apus a rămas.

Acestea s-au întimplat în anul 576 înaintea erei moderne.

A venit apoi Herodes, după vreo trei sute de ani ; s-a apucat să reclădească Templul. Şi iarăşi a depus strădanii, iarăşi s-au adunat meşterii cei iscusiţi, iar s-au îngrămădit aur şi pietre nestemate, cedri ai Libanului şi mătăşuri din Răsăritul îndepărtat, iscusiţa şi bogăţia, munca neobosită şi talentul strălucit, toate laolaltă au reclădit Casa lui Dumnezeu, către care privirile întregii lumi, ale tuturor popoarelor se îndreptau. Al doilea Templu — BAIT ŞEINI — luase fiinţă din nou, cu strălucire.

... Şi a venit Vespasian şi al său fiu Titus. Gloria familiei Flaviilor a luat naştere la asediul Ierusalimului. A durat multă vreme, au curs riuri de sînge evreiesc întru apărarea Sfintului Lăcaş. În aceeaşi zi — a noua din luna Av —, de data aceasta a anului 70 al erei moderne —, adică şase veacuri şi jumătate, la care mai adăugăm încă şase ani, de la arderea primului Templu, torţele legionarilor romani îl incendiau pe cel de-al doilea.

... Omenirea progresase, dragă Doamne ! Mijloacele ei de distrugere s-au „perfectionat“, în cele şase veacuri şi jumătate. Stăteau tinerii preoţi evrei pe ziduri ; singele lor n-a putut stinge flăcările. În zadar a fost totul. Nici singele, nici lacrimile, nici „toate apele pămîntului“ n-au putut învinge focul cel nimicitor.

... Încă o dată s-au prăbuşit zidurile. Iarăşi fum şi cenuşă s-a ales din toate. „Sfinta Sfintelor“, tainica încăpere în care însuşi Dumnezeu, o dată pe an, în ziua de Iom Kipur, se află El însuşi, iar Numele Său cel de patru litere (Tetragrama) era rostit de Marele Preot, însuşi acest cutremurător sălaş dumnezeiesc n-a rezistat dezlănţuirii focului.

... Zidul de Apus, însă, a rămas. Iarăşi s-a întimplat minunea. Cum ? Nimeni nu ştie. Zidul stă. De atunci au năvălit, una după alta, cete barbare ; au stăpînit acele meleaguri sasarini sau romani, hoardele Islamului sau cavalerii cruciadelor, imami otomani sau brigadieri englezi, cine n-a ajuns acolo, cu gînd de stăpînire, de ocupaţie ? Nici unul n-a izbutit însă să-i vină de hac... zidului acestuia şăgalnic.

... În crăpăturile din stîncile care se află într-insul, noi, evreii, evrei ai tuturor veacurilor şi ai tuturor meleagurilor, am introdus dorurile, rugile, chinurile, durerile şi speranţele noastre. Nu numai pentru că, deşi risipiţi în toate cele patru vînturi ale lumii antice, medievale şi moderne, n-am încetat nici azi să stăm acolo, în faţa Zidului şi să ne rugăm, să spălăm Zidul cu lacrimile noastre şi între crăpăturile sale să punem... bileţele.

Bileţele. Da, bileţele. Pe ele am scris ruga noastră către Cel care toate limbile le înţelege, toate necazurile le cuprinde, tot zbulciul omenesc îl primeşte.

Mergeţi la Zid, dacă nu mă credeţi, vă veţi convinge ! Stîncile sale au între ele un ciment curios : bileţelele. Ele leagă stîncile. Ele leagă milenii. Ele conţin istoria noastră, cea plină de drame de neasemuit.

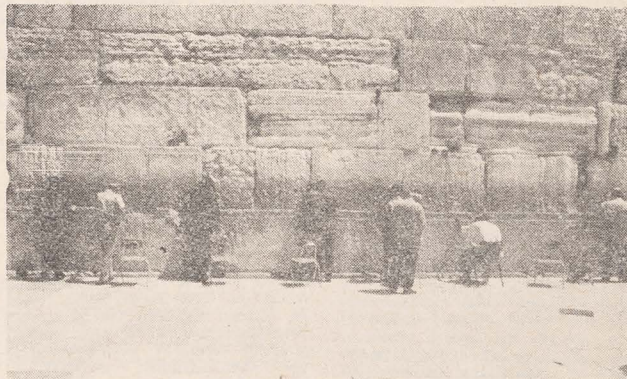
Bileţele... „Kvitleh“, cum le spunem noi, din generaţie în generaţie. Idealul unui evreu, acum o sută, două, cinci sute sau o mie de ani, era să ajungă la Zidul de Apus, să se roage acolo, să „completeze“ zidul cu al său „kvitleh“, să plîngă acolo. De aceea, el, Zidul, a fost poreclit „Zidul plîngerii“.

... Ei bine, niciodată noi, evreii, nu l-am numit astfel. Alţii vedeau, poate, în noi numai bocitorii, numai ieremiadele, numai jelanii. Noi ştiam însă că lacrimile noastre nu sînt numai cele de jale, de evocare a unui vitreg trecut, ci, în acelaşi timp, lacrimi de bucurie, de speranţă, de certitudine că viitorul nostru

mesianic Zidul acesta ni-l asigură. Pentru noi el a rămas „Zidul de Apus“ — şi cele de Răsărit, Miazănoapte şi Miazăzi le zăream, printre lacrimi, coborînd încet din cer, revenind pe pămînt, aici, pe Pămîntul Sfînt al Eretz-Israelului. Templul se reclădeşte sub ochii noştri, cu imaginaţia, cu visurile, cu rugăciunile noastre.

... Pentru ce stau acum la Tel Aviv şi scriu aceste rînduri ? E vreme de iarnă. Pînă la ziua de jelire a Templului, a noua zi din luna Av, mai sînt vreo şapte luni. Atunci, cum de am renunţat la alte subiecte de o arzătoare actualitate în viaţa evreiască şi m-am apucat să aştern aceste gînduri ?

Iată motivul. O ştire apărută în aceste zile în presă. Arheologii,

■ Rugi în faţa Zidului...

cu ale lor moderne mijloace, au reuşit să calculeze greutatea celei mai mari stînci din cuprinsul Zidului de Apus. Ea e de 570 de tone, iar lungimea stîncii e de 13,60 metri, înălţimea de 3,50 metri şi adîncimea de 4,60 metri.

Ei bine, toate le-au calculat, cîntărit şi socotit arheologii, însă un lucru ei nu înţeleg. Cu ce mijloace s-a putut excava o astfel de stîncă din cuprinsul muntelui în care se afla şi, mai ales, cu ce mijloace ea a putut fi transportată, în vremea lui Herodes, acum peste două mii de ani ?

Nu e singura enigmă a Zidului, care s-a dovedit cel al „eternităţii“, după cum nici supravieţuirea poporului căruia el îi aparţine nu e singura enigmă a istoriei sale.

Cum de mai stă Zidul ? Cum de mai trăieşte poporul lui Israel ?

Răspunsul la amîndouă întrebările e acela al MINUNII care de-a pururi ne însoţeşte.

„Cine cercetează istoria evreilor şi nu crede în minuni, nu e realist“, spunea Ben-Gurion.

Tocmai pentru că trăiesc acum în realitatea israeliană, tocmai pentru că Dumnezeu mi-a hărăzit să fiu şi eu dintre acela care „tapetează“ Zidul cu „kvitleh“, tocmai pentru că sfînta mea credinţă în „Netzah Israel“, în eternitatea lui Israel, îmi umple întreaga fiinţă, tocmai de aceea am consemnat aceste gînduri despre „Po-vestea Zidului de Apus“.

VIZITĂ FRĂȚEASCĂ

În zilele de 13 şi 14 ianuarie 1992, comunitatea noastră a fost vizitată de o delegaţie reprezentînd „United Jewish Appeal-United Israel Appeal“, condusă de dl Norman Tijles.

Formată din 12 persoane care activează în diferite centre ale Statelor Unite ale Americii, delegaţia a fost însoţită şi de dl dr. Zvi Feine, director pentru România al programului „Joint“.

Au fost vizitate căminele de bătrîni ale Federaţiei Comunităţilor Evreieşti, Secţia

Asistenţă Socială, Muzeul Evreiesc şi expoziţia comemorativă a Holocaustului, monumentul „Struma“ de la Cimitirul Evreiesc, sinagogi şi alte instituţii de cult şi de cultură ale Federaţiei.

Delegaţia a participat la un program artistic prezentat de formaţiile de tineret ale Comunităţii noastre.

În cadrul unei întîlniri cu conducerea Federaţiei, Eminentă Sa nefiind în prezent în ţară, membrii delegaţiei au primit explicaţii şi răspunsuri la întrebări din partea dlui ing. Th. Blumenfeld, secretar general al F.C.E. şi şi-au exprimat deplina satisfacţie faţă de cele constatate, elogiînd personalitatea Eminenţei Sale dlui Şef Rabin dr. Moses Rosen, care are o activitate atît de eficientă în cadrul obştii evreieşti din România.

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Abonamente pentru REVISTA CULTULUI MOZAIC se fac şi acum prin oficiile poştale, publicaţia noastră fiind nominalizată în Catalogul pe anul 1992, la poziţia nr. 186.

Se pot face abonamente şi la sediile comunităţilor evreieşti din ţară.

Silence Around Crime

Maybe I'd have remained myself in one of these categories if chance had not brought before my eyes this book which is called *The Martyrdom of the Jews in Romania*, published by "Hasefer Publishing House", in 1991. The book is a selection of documents and witnesses about the drama experienced by the Jews in our country during the Second World War. As I don't feel oppressed by any hate toward other nations, religions or races, and as I do believe that there is a place under the sun for all of us in order to enjoy peacefully our hasty passage through this world, nevertheless a paragraph in the study by historian Raul Hilberg, published as a preface, had rendered me dumbfounded. The American researcher, professor of politics, a former member of the Presidential Commission investigating the holocaust, stated in his work "The Destruction of the European Jews" that "the Germans watched dismayed the chaotically unleashed reprisals by the Romanians, trying to step in and impose more technical methods". This, if there were moments when the Germans complained that they acted exasperatingly slow in solving the Jewish problem, there were situations when the Germans had to step in, so to say, in order to curb some excesses and hasty actions. Therefore, we, Romanians, "a kind and hospitable people", as we like to present ourselves in the tourist leaflets, we had such moments when we surpassed in cruelty Hitler's diabolic mechanism of extermination? Is this a groundless accusation or a sad truth? By reading the book we get an answer to a great extent. The book has the merit that it does not throw anathema on the whole Romanian people, even through the logical conclusion to this selection of documents, in spite of the fact it is not formulated, it forces us to raise the question of an overwhelming moral responsibility.

As we still share the hope of living in a democratic society, I do not believe that we can come near it following the path of deceit or, by hiding the truth, no matter how painful it be. *The Martyrdom of the Jews in Romania* begins the series of its documents with the juridical situation of the Jews in our country from January, 1938 to October, 1940. It yields a clear picture of the evolution in the legislation of the time, when the Jewish teachers were excluded from the state education and the Jewish religion was removed from under the protection of the constitutional regulations; when the graveyards were closed down and the right to work as state clerks was forbidden, as well as access into certain buildings. Moreover, it is only now, after fifty years, that we find out that in Romania a minister of justice, Ion Gruia, in his *Account of the Law Decree No 2650/1940 concerning the Jewish Issue in Romania*, published in the Official Gazette on August 9, 1940, stated: "The nation has become, in the sense of the constitutional law, not so much a juridical community or a political collectivity, but rather a spiritual and organic community, based on the law of blood out of which a hierarchy of political rights springs up. There are included in this law of blood all spiritual, cultural and ethical possibilities. The defence of the blood constitutes the moral ground for the recognition of the supreme political rights". Do the Romanians know somehow that the predecessors of the present-day nationalists proclaimed, some fifty years ago, the blood criterion as a rightful foundation for political rights? Do they know that in a Europe dominated by the Führer's ghost and in Romania things got so far that in 1940 the minister for internal affairs asserted that the state system has several basic principles, of which the first was "the principle of settling the rights of the Jews, without a concern to lift them their quality of Romanian citizens which did not involve any significance in the plan of the project"? Could anyone believe that in Romania it meant nothing the fact that you were a Romanian citizen if you were not of Romanian blood; that in those troubled times, the Romanian laws were making big steps from an exaggerated nationalism to racism? I remember those several fragments of Marshal Antonescu's

In the summer of 1991, when fifty years were commemorated since the tragic event in Jassy and when anti-semitic hysteria of some journals became opposed to any accusing disclosures (for the first time in the last years things were said without hints of half truths), I was upset, if not even shocked. Marshal Antonescu was spoken of sometimes as a war criminal and sometimes his merits were increased, being pushed toward "legend". In the first moments, I thought it was just a misunderstanding, and that truth is somewhere in the middle. After a period of four decades when we have been bombarded with the assertion that Romania was the only country where Jews were protected during the Second World War, it was rather difficult for me to accept the new image about a historical moment of which, unfortunately, a state policy and a certain ignorance made me adopt a wrong opinion. This was so because for four decades the truth about the events in Jassy, in Bukovina and in Bessarabia, and also in the other Romanian provinces, was not presented to the general public, because the men who knew it could neither speak, nor had they the courage to do so, and now there are many who consider the years long silence or ignorance as proofs of the fact that nothing happened.

filmed trial broadcast recently by the Romanian Television. When asked why he formed an Iron Guard government, Antonescu said that the whole world wanted them in government, because the Iron Guards enjoyed a very great, almost popular support in the country. Therefore, the presence of the Iron Guards in the leadership of the country was not manoeuvred by one man or by a group, and it was the result of a wave of nationalism, of a trap into which a large portion of the population had so easily fallen. And if such a phenomenon could take place, the roots were not deeper and it did not somehow come from one man or from a small group were they then coming from somewhere further back?

The documents published in the "Martyrdom of the Jews in Romania" compel us to pass a judgement on ourselves alone, because there are acts that demonstrate, beyond any shadow of doubt, as they were issued by Romanian officials and signed by Romanians, that Romanian soldiers did shoot at Dorohoi, on July 1, 1941, during a funeral procession 52 Jews, of which some were two, five, six and seven years old children; and that the Romanians declare that it was the Romanians who threw the Jews out of the train windows, and marked the railway roads with sadistic and inexplicable crimes; that the Romanians shot the Jews in villages, in towns and wherever they caught them and that other Romanians plundered both the living and the dead. There are photograph of Jews forced to wash away the blood of the Jews killed along the streets in Jassy; there are witnesses that in Bessarabia, the Romanian policemen and soldiers, instead of carrying out the order to shoot the innocent doomed to death, they preferred to drown them, and that the deported women and girls were abused. There are papers, witnesses, documents, photographs, and there are also survivors, both Romanian and Jewish. This wave of crime committed by our co-nationals, was kept in silence. To me it seems even more strange that total silence surrounded this book in the Romanian press. Nobody makes any comments. No one has come with arguments or proofs to deny it, and I strongly fear that there is nothing to deny. Nevertheless, when one reads the declarations signed by Romanians in 1941 in which it is stated that "during the night of 27th—28th June, current year, the short term senior sergeant Manoliu Mircea assigned to the troop train of the Regiment 13 Dorobanți, killed in the Abator suburb, accompanied by corporal Nicolau of the same formation, arrested and killed, by shooting, a number of six Jews, without an order from his superiors"; that "All these eighteen people, amongst whom a child with his father and mother were taken in Vasile Conta str. opposite St. Spiridon Market, made to lie on the ground and were machine-gunned"; that "This special order was communicated to him by the commander of the Hotin Legion, Major Drăgulescu, who said that, by order of the Great General Headquarters the Jews who were not able to march in the convoys either due to weakness or to sickness, should be executed. To this

purpose he was ordered to send along the road, two days before each convoy left, a re-enlisted man who was to dig, with the help of the Police Quarters, in the places through which the Jews were to pass, a grave for about 100 people, each 10 kms., where all those who lagged behind the convoys were to be gathered, shot and buried" — one feels to ask oneself who are we and what kind of a ghost could haunt us sometimes?

It is not only our shame and guilt feeling that hinder us in discovering the truth, or is it exactly these that compel us to hide it. The trouble is that by using such a strategy, our chances to achieve a progress in relation to ourselves and to the civilized world are extremely small. It is quite inexplicable to me how could Marshal Antonescu say on July 8, 1941: "you should be merciless... I do not know when, after how many centuries, the Romanian nation will enjoy again this total freedom of action, with the possibility for ethnic purification. This is the hour when we are masters on our territory. Let us use it! I do not mind if the world judges us barbarians. The Roman Empire carried out a series of barbaric acts against its contemporaries and it was nevertheless the greatest political institution. If need be, shoot with the machine guns, and I say there is no law. We shall draft special laws, but don't give up in any way thinking that the legal provisions could be introduced today and that we could be the first to infringe them tomorrow. Therefore, without any formalities and in full freedom. I take the whole responsibility and I declare, there is no law", and having conducted this large scale crime in a way that made the Minister of France in Bucharest report in November, 1941, that "Today it is without any shadow of doubt that we are confronted with a systematic extermination plan conceived some time ago". Later on, it was he, the "legendary" Antonescu who claimed shamelessly during the order of the day to the army on January 1, 1944, that "nobody, everywhere you passed, was robbed or beaten. To us a man is a man, no matter what relation is among us, or to what nation he belonged or how much evil he did to us. All those found in our path were helped and sheltered as men. The children were cared for, as we do it for our children; the old people were helped, the way we help our old people; the Russian family was considered as though a Romanian family, we make no difference between their soldiers prisoners with us and our soldiers. Every where we passed and where we administer: the school and the church, the labour and the freedom were respected, the houses, the properties, the hospitals and the institutions, the towns, and the villages were rebuilt, new churches and roads were made. We did not deport anyone and none of you had plunged the dagger into anybody's chest", what is the meaning of the fact that after fifty years of almost complete silence as to the crimes committed and the attempt to turn into a national hero this character tragic in his attempt to render Romania whole but also guilty of a crime of large proportions? Is it ignorance, irresponsibility

or exaltation? I cannot find the power to reach an answer under the weight of the documents published in this book. Undoubtedly, an answer will be given by historians, politicians or psychologists. The crimes committed by the German army belong to the German army. Were we to put them to someone else's account we would do nothing but cover us with shame. To start with, Romanian and Jewish witnesses still live, and no matter how much we manage to cover by silence this tragedy, we could do but an enormous stupidity which would bring us nothing. In addition to this, the world archives are full of proofs that speak against us. Secondly, that these crimes do not belong to the Romanian people as a whole, but to some heated, irresponsible, unbalanced, ignorant or cowardly characters, already condemned during the trials which took place after the war. It is quite possible that the text of this book ends symbolically with names of Romanians listed among "The Righteous of the peoples", such men who risked their lives to defend human dignity and freedom, and all this not for reasons pertaining to the purity of blood, but out of respect for the elementary rights of the human being.

I ask myself if the silence of the Romanian intellectuals concerning this book and implicitly concerning the events it presents is connected with ignorance alone, if it does not somehow come out of fear or out of shame or even out of a guilt feeling. By reviewing calmly and by analysing publicly everything that took place in those tragic and sad years we could have an enormous benefit: we could get to know ourselves better. Maybe, we would understand and could explain, after the crimes during the war, how many of us were capable to persecute and even to kill our fellow human beings, because the system of repression did not take advantage of the dedicated services of Germans or of the Italians, but of the Romanians' who, in particular instances, surpassed themselves in depriving of their freedom and even of their lives those who did not abide by the ideas stuffed down their throat with the club, the boot or the pistol. Furthermore, it is to no avail to deceive ourselves into believing that all these were stupid accidents, because after the apparent demolition of the repressive machinery, the tragedy of violence was taken up by miners and by vulgar women who were not able to maltreat people in the name of an idea, but on account of sheer stupidity, belched out by irresponsible men. The silence and the attempt to allow oblivion cover up the crimes in which some people shared or authored do nothing else but remove us from ourselves even further and from the chance of recovering our balance. Unfortunately, it is our prejudices and those who are guilty that hinder us from following such a path. The fact that a small group of interested and guilty people manage the pull silent carpets over the crimes in Timișoara, where we did not only shoot each other, but we incinerated ourselves alone through our most vigilant and most patriotic representatives, and over all the other crimes committed in Bucharest during December, and in the other towns of the country, and in a similar way they were pulled over the crimes during the times of Stalinism and over those committed against the Jews, this fact makes me shiver and rebel. That is why, with the risk of compromising completely my future as a journalist, in the eyes of those who are dominated or not by fears or prejudices, I feel obliged before my conscience to state that abominable crimes have been hidden to us and that if we do not break the silence around them and we could not prove them, if we cannot beg forgiveness in our own eyes and to the memory of those who have disappeared, not only do we head to nowhere, but our path will pass through a moral abyss.

CORNEL NISTORESCU

("Expres" no. 2, January, 1992)

THE ORGANIZATION OF THE JEWISH COMMUNITIES IN ROMANIA DURING CEAUȘESCU'S TIME

The national status of the Jewish community in Romania, during the Ceaușescu era, should be regarded as a unique phenomenon in the East European Communist Bloc. Any study of this unique phenomenon must be based upon three main factors:

- The organizational structure of the Jewish community;
 - Its spiritual and administrative central leadership;
 - The internal and external policies of Ceaușescu.
- I would like to refer briefly to these three factors:

A. THE ORGANIZATIONAL STRUCTURE AND CHARACTERISTICS OF THE JEWISH COMMUNITY

First: We are dealing with a community — and I am referring mainly to the Regat and South Transylvania — which under Fascist rule was fortunate not to be deported to the death camps or uprooted from its surroundings. This was in sharp contrast to the total destruction of the entire Jewish communities of Bessarabia and Bukovina — under the same Fascist regime in Romania — whose army engaged in mass killings and deportation of the survivors of these areas to the death ghettos and camps of Transnistria. The same goes for the Jewish community in Northern Transylvania — then under Hungarian domination — which was deported to the gas chambers of Auschwitz.

In the Regat and South Transylvania, as it is known, the entire Jewish community survived the Holocaust, whilst its institutions (such as the community centres, schools, synagogues and hospitals) never ceased to function during the war years — they even increased their activities in organizing material aid to the deportees in Transnistria.

During the Communist rule of 1948—1989, the physical continuity of the Jewish community — that means the traditional structures of its central institutions — were not affected (with the exception of directing private schools and hospitals). Of course, the communities were under constant surveillance by the Securitate, being deprived of conducting and developing independent activities as they had acted in the past, yet their existence continued, rendering indispensable services to the congregation as a whole. There were, however, important changes from within — I have particularly in mind the mass immigration of almost entire communities, who shattered the traditional structures, leaving behind a limited number of people in the small towns, whilst the large towns were less affected. For example: by the end of the war, the Jewish population of Romania numbered 428,312 people¹. In the mid-sixties, when Ceaușescu came to power, it is estimated that there were about 100,000 Jews left. By the end of his era, there were about 19,000 left².

Second: This was and still is a community which is deeply rooted in its national consciousness, linked with Israel and the outside Jewish world, with a very deep feeling of a common destiny and national belonging.

It was not just a coincidence that the national awakening in the 19th century started in Romania before Herzl established the Zionist Movement and even before the "Hovevei Zion" movement came into being in Russia. Rosh Pina and Zichron Yaakov were established by ardent Zionists from Romania, out of national inspiration and enthusiasm, in the eighties and nineties of last century. This spirit of Return to the Historic Homeland was somehow the prevailing characteristic of this community throughout our century, including the Communist era. This may also explain the fact that the bulk of Romanian Jewry immigrated to Israel. It was not only their roots which characterized them, but their way of life in the traditional Jewish spirit — in the educational, cultural, religious, social and economic fields.

Combining these two aspects — the structure with the national spirit — one encounters the physical and national basis, which guaranteed the continuity of this community — lacking in other parts

of the Soviet Bloc. But this apparently would not have been sufficient in creating the so-called national survival in a Communist State, were it not for its central leadership, who for itself was nationally inspired and who took advantage of the internal and external policies of Ceaușescu's Romania, in fostering the national roots of the community at large. This leadership demanded to be treated equally with the rest of the minorities, but at the same time struggled for national rights (such as religious education, preservation of culture, traditions and festivals, fostering links with Israel and the World Jewish Congress), which in fact exceeded the rights of the other minorities. They succeeded in a way that none of the Jewish minorities in other parts of the Soviet Bloc had achieved, nor had any other minority achieved this within Romania.

By the end of the Ceaușescu era, as I have already mentioned, the Jewish Community of Romania reached the number of about 19,000, more than half of whom were over 60, whilst about 230 of them were children between one to five years. According to the statistics provided by the Federation of the Jewish Communities of Romania, the Jewish population in the main cities numbered by the end of 1989:

about 8,500	in Bucharest
" 1,200	" Timișoara
" 1,000	" Iași
" 650	" Oradea
" 700	" Arad
" 650	" Cluj
" 460	" Bacău
" 410	" Galați

According to the same sources, Jews were scattered in 175 localities, out of which 52 were organized communities, and in more than 100 localities, less than 10 persons lived.

These statistics are based on registered affiliation to the communities. They do not include data of mixed marriages, nor do they include assimilated Jews who did not identify themselves as Jews and therefore did not register with the communities. Their numbers are unknown. The general presumption is, however, that the full majority of the Jewish population was registered with the community for national, religious, social and economic reasons. Throughout the Ceaușescu era, the Jewish community was organized in the following institutions:

1) **Vaad Hacholot Hayehudit** — The Federation of the Jewish Communities in Romania, presided over by Chief Rabbi Dr. M. Rosen. This is a centrally institutionalized — or a roof-organization, dealing with all the educational, cultural, religious, social and welfare matters concerning all the Jewish population of Romania — that means dealing with the organized communities and with scattered localities where there are no organized communities.

The Federation, at the same time, represented the communities in frequent contacts with the authorities, starting from the Department of Cults up to the Prime Minister and President of the Republic.

2) **The Synagogue** — as the centre of religious, national and public activity.

3) **Kosher restaurants** serving thousands of people daily in the main cities. Elderly people were getting "meals on wheels" supplied to their homes, on a daily basis.

4) **Talmud Torah** schools teaching Hebrew and prayers to youngsters.

5) **Youth Choirs**, in the main cities, which had a very large repertoire of Jewish, but mainly Hebrew, songs, lin-

ked to Zion, Israel and Jerusalem (some of them were sung in the Zionist youth movements, when they were openly active in Romania, before the Communist regime was installed).

6) **Lectures on Jewish themes**, given by Jewish and occasionally by non-Jewish university lecturers, were cycled and embraced the main cities. (In Bucharest, once a week, in the rest of the Jewish communities, once a fortnight or month).

7) **Medical Assistance** extended exclusively to members of the Jewish community, comprised of doctors' and nurses' services, as well as the supply of medicines, which were not always available locally.

8) **Slaughtering and Distribution of Kosher Meat** — This was one of the main sources of getting a ration of meat at that time. The meat was acquired by the Joint in foreign currency, and distributed in local currency at a very low price.

9) **Old Age Homes** financed mainly by the Joint. They are most important institutions for the lonely, elderly people, who contribute individually a very small sum and receive full medical and social welfare treatments, in addition of course to full board services. These homes were and still are equipped and run by Western standards. They could by right be regarded as the pride of the Community.

10) **The Burial Society and the Safe-guarding of Cemeteries and Synagogues**, as well as the preservation of non-functioning synagogues.

11) **The Jewish Museum**, established in Bucharest in the late 70's (in Iași in the middle 80's), incidentally in a synagogue which was originally designated to be demolished, but was saved for this purpose.

12) **A Bi-Monthly Magazine**: "Revista Culturii Mozaic", published in 4 languages — unique in Europe — with educational-cultural tendencies, nationally inspired, each issue had to be approved by the Department of Cults, before its publication. Much of its material was censored, unfortunately.

13) **The Centre for Historic Research** collected important data and documents from Jewish and non-Jewish institutions. The Centre published 3 volumes on the History of Jewish Settlement in Romania. It can be regarded as a monumental work. I believe that a fourth volume appeared after the December 1989 revolution.

14) **The Jewish Theatre** performed outside the framework of the Jewish community establishment. At that time, it enjoyed the financial assistance of the Romanian Council for Socialist Education and Culture. Its repertoire was taken from the Yiddish drama.

15) Last but not least, on the initiative of Chief Rabbi Rosen, the **Organization of Public Seder Nights**, with full explanation of the historic meaning of the **Hagadah**. They were attended by many Jewish intellectuals for the first time. And the **Organization of the Hanukhiada**. Leaders of the community, foreign guests. Israeli representatives and journalists travelled from Bucharest on two or three traks each year, on Hanukkah, to visit the remote communities in order to kindle together Hanukkah candles. It is a unique and heartwarming phenomenon. The Hanukkah lights symbolized for all of them the Hope for Freedom and Redemption.

In fact, this structure continues up to this day. This probably shows the vitality of the community in spite of its constant demographic decline, but if it were not for the driving force of its central leadership, outside aid granted by the Joint, the links with Israel and the Jewish world, and the tolerance displayed to them by the Ceaușescu's authorities, it is very doubtful whether this unique organizational structure would have been continued in the face of a shrinking community in a Communist State.

B. THE CENTRAL LEADERSHIP

I have already referred to it in a very general sense. In fact, I presume that historians will have to research the spectacular achievements of this leadership — presided over by Chief Rabbi Rosen and assisted by very devoted collaborators — living in a Communist society, whilst striving for the preservation and continuity of the traditional structures of the community in all practical fields, such as education, religion, culture, social welfare, fostering of open links with Israel and with the Jewish communities abroad, as a unique phenomenon in the Soviet Bloc.

It was much to the credit of Chief Rabbi Rosen, who skillfully managed to get rid of the evsekizia elements from within the leadership of the community on the assumption of his duties and later on during the Ceaușescu era itself, en-

deavoured successfully and with great skill and courage to manoeuvre between the needs of the community for a dignified national survival — leading an open struggle against anti-Semitic manifestations and demolition of synagogues on the one hand, and the need to manifest loyalty to the regime on the other hand, within reasonable limits, but never being dragged into the general current of personality cult, reaching its climax in Ceaușescu's Romania.

And, when I say loyalty, I do not mean manifestations of a personality cult, or leading the Jewish communities in the streets to applaud Ceaușescu. His portrait never hung in the offices of the Federation, nor have I ever heard any songs of praise about Ceaușescu by the Jewish choirs (as the custom was in Romania in those days).

C. ROMANIA'S INTERNAL POLICY...

...during the Ceaușescu era, concerning the Jewish population, was quite simple: to get rid of those who preferred to immigrate instead of becoming integrated in the local society.

As he was inspired by nationalistic tendencies and strove to consolidate the Communist regime on Romanian ethnic elements, Ceaușescu was quite satisfied with the Jewish mass immigration. Thus, their jobs could be taken over by a growing generation of Romanian technocrats, intellectuals and professionals, the properties they left behind were confiscated and, at the same time, Ceaușescu created for himself an image of an enlightened leader respectful of human rights within the Soviet Bloc, by permitting the Jews to immigrate to their ancient Homeland, or by enabling the remaining ones to foster their traditional values freely.

As the only leader in the Soviet Bloc to do so, he gained their gratitude on

the one hand and, on the other, the gratitude of the Jewish organizations in the West and that of Israel. Let us not forget that his policy ran in contradiction to his colleagues' in the rest of the Soviet Bloc, whereas, the struggle for the rights of Soviet Jewry, both for minority rights and for the right to immigrate, was conducted in full swing in Israel and in the Western world. Against this background, Ceaușescu appeared to be not only a friend of the Jews rather than a non-friend, but also the only leader in the Soviet Bloc to conduct, in this sense, what was considered to be a slightly liberal policy towards the Jewish nation.

In stressing the nationalistic tendencies in his internal policy, he might have

Dr. YOSEF GOVRIN

(Continued on p. 12)

¹ Encyclopaedia Judaica, Vol. 14, p. 410.

² Sources: Jewish Com. in Bucharest.

NATIONAL UNION COUNCIL

19 th January 1992

His Eminence
DR. MOSES ROSEN,
Chief Rabbi of Romania

Your Eminence,

The National Union Council has the pleasure to invite you to attend the National Convention for the Reunification of Romania, which is to take place on January 24, 1992, at the National Theatre in Jassy.

The Convention starts at 10 o'clock a.m.

We consider that by Your Eminence's involvement in the National Union Council, God's will shall be done and an example of high patriotic feelings shall be given to us.

The Romanian Nation will know to appreciate gratefully Your Eminence's gesture.

We kindly ask Your Eminence to present your statement of solidarity with the National Union Council personally or through your special envoy to the Secretariat Office of the N.U.C., on January 24, 1992.

For further information, please call: (042—2) 22—50—64 (Chişinău).

Yours gratefully,
MIRCEA DRUC

President of the Executive Council of the
National Union Council

THE FEDERATION OF JEWISH COMMUNITIES IN ROMANIA, CHIEF RABBI'S OFFICE

His Excellency
MIRCEA DRUC
President of the Executive Council of
the National Union Council

I thank you for the invitation you have extended to me to take part in the National Convention for the Reunification of Romania, on January 24, 1992.

It is with enthusiasm and love that we accept your invitation, and we assure you that the whole Jewish population in Romania is side by side with the whole Romanian people in its struggle to achieve the ideal of the Great Union.

For over six centuries, the old Jewish settlements in Cetatea Albă and Hotin, in Suceava and Cernăuţi brought together our destiny with that of the Romanian people.

Therefore, during these crucial moments of Romania, we partake body and soul together with the Romanian people as a whole in their struggle to achieve the supreme ideal of the Union.

I very much regret that, as I am in Israel and I received your invitation only today, I do not have the possibility to interrupt my program here and come to take part personally in the National Convention for the Reunification of Romania.

Lawyer Iulian Sorin, my councillor, and Dr Simion Cauffman, President of the Jewish Community in Jassy will represent me at the meeting of the National Convention.

May the Almighty bless your work and may we join in the dance of brotherhood on the land of Romania.

With brotherly love,
DR. MOSES ROSEN

Chief Rabbi of the Mosaic Religion and President
of the Federation of the Jewish Communities
in Romania

THE ORGANIZATION OF THE JEWISH COMMUNITIES IN ROMANIA DURING CEAUŞESCU'S TIME

(Continued from p. 11)

wanted to create a solid society — though Communist in essence — to oppose any danger of an eventual invasion from the Soviet Union — such as the one he strongly condemned in Czechoslovakia. This type of nationalism gave pride to the Romanian nation and might have compensated for the tremendous hardships imposed by the Communist regime. To a certain degree, it might have been intended to deter any outside enemy from invading Romania.

THE CRACAW TOWNHALL INVITES FORMER JEWISH INHABITANTS OF THE CITY TO COME AND RECEIVE BACK THEIR PROPERTIES

The Townhall of Cracaw in Poland decided to call its former Jewish inhabitants and their heirs inhabiting the city before the Second World War to come and take back their properties. "Newsweek" Magazine from the U.S. publishes the above news and points out that the Deputy Mayor of Cracaw got in touch with the President of the World Jewish Congress, Mr. Edgar Bronfman and with other leaders of the Jewish Organizations, asking them to identify the Jews from Cracaw in order to return to them their properties.

The Deputy Mayor of Cracaw wishes to come to know all the owners whose houses have been taken away by the Communists in order to restore back both their buildings and the estates. Before the Second World War, there were about 60,000 Jews in Cracaw, many of them have been killed. The Townhall invites their legal heirs to apply for the proper rights from the City of Cracaw.

*

The Parliament of Hungary voted a law by which the personal and real estate is to be given back to the Jewish owners who have been plundered in Hungary by the Fascists during the Holocaust and by the Communists during their rule.

His opposition to the Brezhnev doctrine of intervention whenever a member-State of the Warsaw Pact was in danger of a counter-revolution, his criticism of the Soviet invasion of Afghanistan, or of Soviet policies in creating tension, or even his refusal to break off relations with Israel and his abstention from voting for the infamous Zionism is racism resolution, his endeavours to cultivate a good relationship with the West and with Israel — all this has certainly given the impression or a sort of image of an autonomous Romanian foreign policy, which gained much admiration and respect in the West. It was in this framework that he was regarded as the "enfant terrible" within the Soviet Bloc.

As he became in some ways dependent upon the West in his search for independence from the Soviet Union, without softening his internal policy concerning the ideological structure of the regime, Ceauşescu used his Jewish and Israeli cards quite well as he aspired to gain more and more economic benefits from the West. In some instances, he even engaged the Jewish leadership in Romania, as well as Israeli leaders, to intervene in the USA, to obtain the M.F.N. status, for Romania.

The Jewish leadership realized this dependence, and demanded more liberties to be granted to the Jewish community on the one hand, and on the other hand, it praised him for his policy towards the Jews. They were grateful to him for giving them permission to receive material aid from the Joint for the financing of Jewish social and welfare activities in Romania. By giving permission for this, contrary to the rest of the Soviet Bloc States, Romania, in fact, liberated itself from serious economic burdens and social welfare responsibilities towards the Jewish communities, which otherwise it would have been obliged to carry out from the State Budget.

This, however, was ironically interpreted as an act of goodwill on behalf of the Romanian authorities. The beneficiaries were, however, the Jewish communities, through the mediation of the central leadership, but also the Romanian authorities in their dealings with the West.

TO SUM UP:

The Ceauşescu era enabled the Jewish community to preserve and develop its national identity, traditional and cultural values, as well as the right to immigrate to Israel, more than any other East European country, because of the three factors which I have mentioned in my opening remarks: The organizational structure and national roots of the community, its skillful leadership vis-a-vis the external policies of Ceauşescu, between East and West. All these three factors are bound together and in this lies the uniqueness of the national status of the Jewish community in Romania during the Ceauşescu era.

At present — and this is my last remark — Jews in Romania are permitted to fully practice their national values and to affiliate with any political movement. They can leave the country and return whenever they want to and they may, by now, be less dependent upon the central leadership of the community. The State, however, has the full obligation to safeguard their well-being, even more than before, because of the too often anti-Semitic manifestations in Romania nowadays, probably as a by-product of the process of democratization. The leadership of the community is expected to carry on its duties as before, caring for the continuity of its institutional activities and representing the interests of the community, whenever necessary, on the level of the official authorities, by adapting itself to the new realities.

Immigration to Israel continues. The Jewish population is constantly decreasing, but there will always remain a Jewish community in Romania. The role of the leadership, which would have to exist as such, has therefore not ended. In addition to its daily tasks of caring for the welfare of the community and combating anti-Semitic manifestations, it is important, in my opinion, that it should devote itself to an intensive effort to preserve the Jewish past and present and save historic sources for researching — with the help of historians from Israel and elsewhere — the contemporary History of Romanian Jewry, a task which, for obvious reasons, it could not carry out properly during the Ceauşescu era. This Conference could and should give an impetus to achieving this aim.

Lecture given at the International Conference on the History of the Jews in Romania, Tel Aviv University, 17.XII.1991.

A FRATERNAL VISIT

On January 13 and 14, 1992, our Community was visited by a delegation of the "United Jewish Appeal — the United Israel Appeal", led by Mr Norman Tilles.

The delegation was made up of twelve people, active in different centres in the United States of America. It was also accompanied by Dr Zvi Feine, Director of the Romanian Program of the JOINT.

Our guests paid visits to the Old People Homes of the Federation of the Jewish Communities, the Social Welfare Department, the Jewish Museum and the Holocaust Memorial Exhibition, the "Struma" Monument in the Jewish Cemetery, to synagogues and other cultural and religious institutions of the Federation.

Furthermore, the delegation attended an artistic program presented by the Youth Organizations of our Community.

There was also a meeting with the leadership of the Federation. As His Eminence the Chief Rabbi is out of the country, the members of the delegation were received by Engineer Th. Blumfeld, General Secretary of the Federation of the Jewish Communities in Romania, who clarified matters and answered questions. The delegation expressed its deep appreciation for the achievements of the Community and praised His Eminence, Chief Rabbi Dr Moses Rosen for his outstanding and efficient activity within the Jewish Community in Romania.

